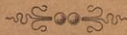

35927, IV, Ue

187/99

COMPENDIUM HERMENEUTICUM.

SCRIPSIT

DR. JOSEPHUS LESAR,

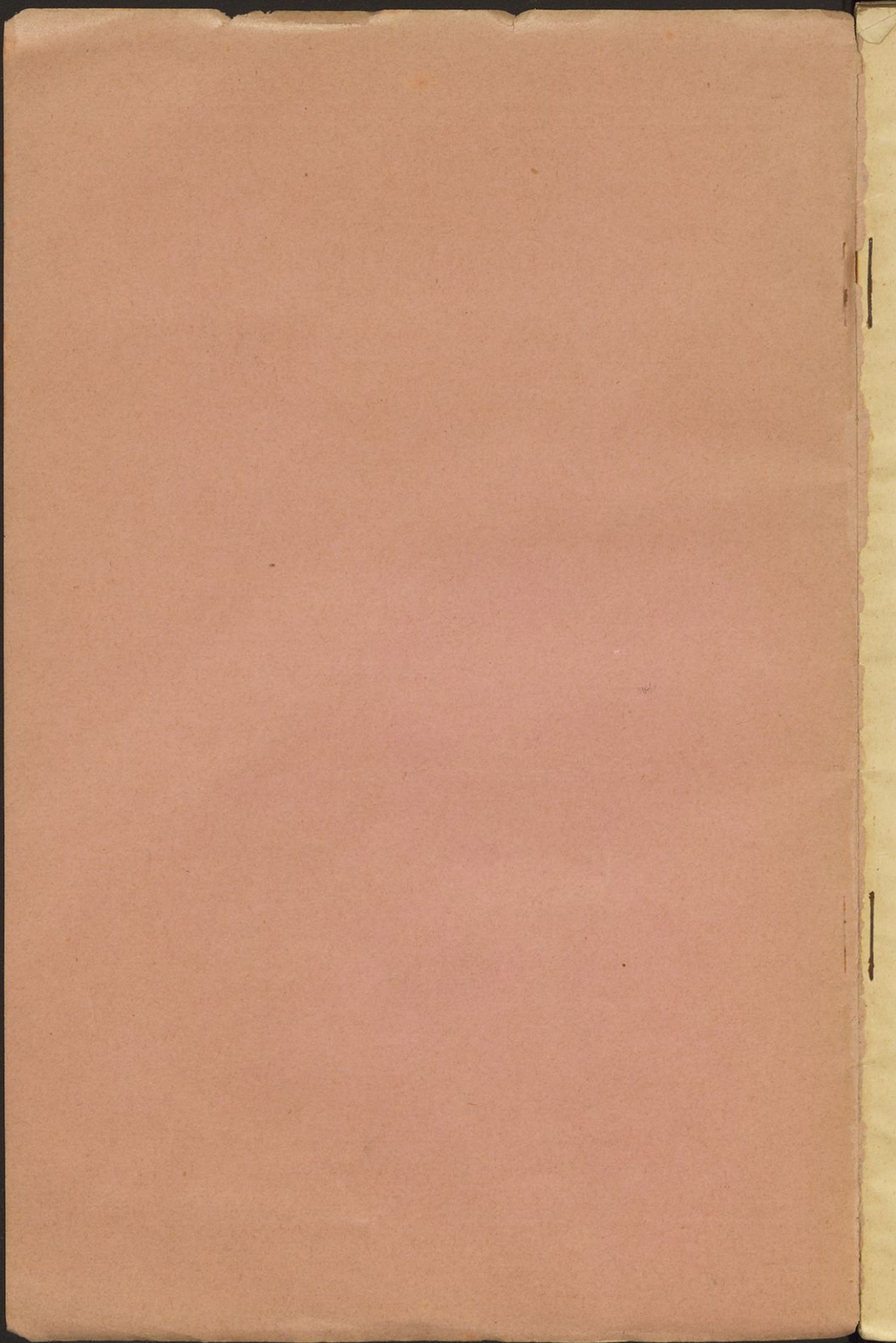
PROFESSOR STUDII BIBL. N. T. IN SEMINARIO CLERICORUM LABACENSIS,
CONSISTORII EPISCOPALIS ASSESSOR.

EDITIO ALTERA, RECOGNITA ET EMENDATA.

LABACI.

TYPOGR. CATHOL. EXPENSIS AUCTORIS.
1899.

COMPENDIUM HERMENEUTICUM.

SCRIPSIT

DR. JOSEPHUS LESAR,

PROFESSOR STUDII BIBL. N. T. IN SEMINARIO CLERICORUM LABACENSI,
CONSISTORII EPISCOPALIS ASSESSOR.

EDITIO ALTERA, RECOGNITA ET EMENDATA.

LABACI.

TYPOGR. CATHOL. EXPENSIS AUCTORIS.

1899.

Nr. 2107.

Imprimi permittitur.

Labaci die 19. Septembris 1891.

† **Jacobus,**
Episcopus.

Nr. 3031.

Imprimi permittitur.

Labaci, die 12. Julii 1899.

† **Antonius Bonaventura,**
Episcopus.

030047617

Benevolo Lectori.

Non expedit, theoriam exegeseos, quod passim usu venit, a tradendo studio biblico penitus eliminare. Interpretem quippe principia et modos justae interpretationis probe nosse, rationesque quibus innitantur, omnino perspectas habere oportet. Alias involvendo Libro Librorum centies periclitabitur peccare.

Sed neque juvat, hanc disciplinam nescio qua longa regularum mole obnubilare. Tali definitionum congerie memoriam sterili vexares onere, studium redderes insipidum, nedum promoveres fructum, vel auctares desiderium Bibliorum.

Satius mihi quidem videtur, normas hermeneuticas succincta complecti epitome ac basi solida fundare, quod paucis absolvi potest praelectionibus, dein vero continua selectarum Scripturae partium exegesi illustrare, vivo recollere exemplo atque ita memoriae et cordibus mandare tutas.

Hoc consilio ductus scripsi *Compendium Hermeneuticum*. Quodsi Deus O. M. coepto huic vel tantillum benedixerit, id gratus referam viris, a quibus, sive scripto sive ore, ipse didici discipulus, quique consilio in hac opella me juvabant.

Ceterum in meo temptamine religiose sequi studebam praecepta et mentem sanctae Matris Ecclesiae, cujus infallibili iudicio istud per omnia humillime subjectum esse volo.

Labaci in festo s. Matthaei Evangelistae 1891.

Auctor.

Praefatio editionis secundae.

Quae in opusculo hoc prima vice edendo notavi, etiam hac occasione repetita vellem. Principium ibidem stabilitum verum esse, quae decem annis eandem hanc disciplinam tradens expertus sum, ex asse mihi confirmant.

Ceterum opusculum iuxta probatos auctores plane recognovi, multis partibus emendavi et auxi. Alia vero in priori editione minus apte apposita eliminavi, ita ut Compendium quasi nova compilatio appareat.

Labaci in festo Ss. Hermagorae et Fortunati Mm. 1899.

Auctor.

Praevia.

§ 1. Notio, divisio et extensio Hermeneuticaë.

Hermeneutica (ἐρμηνευτική sc. ἐπιστήμη scientia) vi etymologiae est scientia interpretandi.¹⁾ *Interpretari* vero est dicere, qui sit verborum loquentis aut scribentis sensus, seu efficere, ut audiens vel legens orationem quandam idem cogitet, quod auctor ejusdem cogitabat. Interpretis officium duo complectitur: 1) ut sensum textus eruat, 2) ut sensum erutum explicet. Interpretis munere fungi potest vel ipse *auctor* orationis, vel *alius*; interpretatio ab ipso auctore, vel ab ejus legitimo vicario profecta, dicitur *authentica*²⁾; interpretatio ab alio facta vocatur *doctrinalis*. — Si ipse loquens (auctor) est interpretis suae orationis, tantum *exponendi* officium ipsi incumbit; si vero alius interpretatur, duplicem functionem habet: sensum *inveniendi* et *exponendi*.

Hermeneutica *objective* spectata definiri potest informatio seu instructio ad artem interpretandi signa³⁾, (signa sc. in sensu latissimo); est ergo complexus regularum, juxta quas sensus inveniri aliisque exponi debet; *subjective* vero considerata est cognitio seu scientia earundem regularum.

Hermeneutica *non est ars*, sed informatio ad artem, i. e. ad *exegesis*⁴⁾; est vero scientia. *Exegesis* autem merito vocatur *ars*,

¹⁾ Nomen derivatur ab ἐρμηνεύειν, interpretari, et hoc ab Ἑρμῆς (Mercurius), qui deorum habebatur internuncius et voluntatis eorum interpres, θεός ὁ τῶν λόγων ἡγεμῶν (Jamblichius). Eodem sensu Virgilius nominat Mercurium „interpretem divum“. — Cf. Act. 14, 11, ubi Lystrenses, Paulum et Barnabam deos esse credentes, hunc Jovem, illum Mercurium vocarunt, „quoniam ipse erat dux verbi“.

²⁾ Authenticus ab authentia, ἀθεντία et hoc ab ἀθεντέω, sum ἀθέντης, ex αὐτός et ἔημι, mitto, quasi ipse mittens (manum), unde apud Suidam ἀθέντης idem ac ἀπόχειρ ἢ ὁ αὐτὸν ἀναίρων, ac dein potestatem, auctoritatem habens.

³⁾ De hisce in § seq. sermo recurret.

⁴⁾ Hermeneutica vocari solet etiam *theoria exegeseos* (ἐξήγησις), nomine hocce mutuato ab ἐξηγεῖσθαι = educere, rem sub verbis vel signis occul-

facultas interpretandi; nam sicut in qualibet arte opus est exercitio haud exiguo, ut ad perfectionem in ea perveniatur, ita quoque solida et justa interpretandi regularum applicatio acquiri nequit absque frequenti et quotidiano exercitio.

Dividitur Hermeneutica:

1. Ratione *originis*: in *naturalem* et *artificialem*.

a) Hermeneutica *naturalis* ea est, quae procedit a natura sponte agente, quin adsit reflexio ad principia scientifica, cum sc. homo ex legibus cogitandi et usu loquendi generali sibi regulas interpretandi format.

b) Hermeneutica *artificialis* est systema regularum scientificum.

2. Ratione *ambitus*: in *universalem* et *particularem*.

Hermeneutica, quae regulas tradit, juxta quas *cujusvis orationis* sensus inveniatur et exponatur, vocatur *universalis*; quae vero regulas tradit in *certi generis* libris exponendis, *particularis* nominatur, e. gr. hermeneutica *juridica, diplomatica. Particularis* igitur est etiam Hermeneutica *biblica*, in qua regulae proponuntur de sacris Bibliis interpretandis. Haec ultima est vel *generalis* vel *specialis*, prouti complectitur systema regularum, iuxta quas vel *omnium* Librorum biblicorum, vel *unius* alteriusve sensus est inveniendus et exponendus.

Nobis sermo erit de Hermeneutica *biblica generali*, ex qua facile formari potest *specialis*, si regulae illius ad Librum quemcunque biblicum ita applicentur, ut ratio habeatur notitiarum *peculiarium*, quas de libro quolibet *introductio* *specialis* suppeditat.

Extensionem Hermeneuticae biblicae quod attinet, ante omnia scire oportet, quotuplex *sensus* in s. Scriptura occurrat et quomodo quibusque formis appareat. Igitur de *sensu* s. Scripturae ejusque speciebus et formis ante omnia disserendum erit.

Sensibus s. Scripturae stabilitis *principia* proferenda sunt, quibus sensus ille *inveniatur* et aliis *proponatur*. Principia haec duplicis generis sunt, prouti etiam duplex momentum in hisce Libris sacris attendendum est, humanum nempe et divinum. „*Quid sunt Scripturae, nisi epistola omnipotentis Dei ad creaturam suam.*“ dicit classice s. Gregorius M.¹⁾ Epistola haec est igitur

tatam patefacere. Unde etiam formatur ἐξήγησις, dux, interpretes, quia quasi ducis munere fungitur, qui ad dictorum sensum cognoscendum lectori vel auditori viam sternit. Etymologice quidem hermeneutica idem significat ac exegesis; usu loquendi vero hermeneutica partem theoreticam, exegesis partem practicam interpretationis s. Scripturae complectitur.

¹⁾ Ad Theodor. Ep. IV, 31. (Migne, Patrolog. lat. 77. 706.)

epistola *divina*, attamen, quia per homines et hominibus missa, concepta *modo humano*. Ideo etiam in interpretatione horum Librorum duplicis generis principia erunt attendenda: principia *rationalia* seu *communia*, iuxta quae sensus cujuslibet *libri humani* inveniendus et proponendus est; et principia *dogmatica* et *specialia*, quae in inveniendo et proponendo sensu s. Scripturae tamquam *libri divini* attendenda veniunt.

Hisce itaque praemissis, loquemur in parte prima de *sensu* s. Scripturae, ejus speciebus et formis (hermeneutica propaedeutica); in parte secunda de principiis et regulis in *inveniendo*¹⁾, in parte tertia de principiis et regulis in *proferendo*²⁾ sive exponendo sensu s. Scripturae. Tum in sensu inveniendo cum in sensu proferendo momentum s. Scripturae humanum et divinum attendendum erit, et proponenda principia tam *rationalia*, quam *dogmatica*. Quidam auctores adiungunt tanquam quartam partem: *Historiam exegeseos*.

Pars prima.

Sensus s. Scripturae.

§ 2. Signum, significatio et sensus.

Homo cogitata sensaque sua non immediate, sed per *signa* manifestat. Signum definitur: Quod potentiae cognoscitivae aliud a se repraesentat; signa sunt ergo res sensibiles, quibus cogitata sensaque nostra patescunt. Signa haec sunt duplicis generis: alia *naturalia*, alia *arbitraria*. *Naturalia* vocantur illa, quibus homines praeter voluntatem conditionem motusque animi sui produnt, v. g. vultu hilari, tristi, vel singulari vocis sono, certo corporis

¹⁾ Pars haec dicitur etiam „*Heuristica*“ — εὐριστική sc. ἐπιστήμη, scientia, sensum cujusdam orationis inveniendi.

²⁾ Pars haec vocatur etiam „*Prophoristica*“, προφοριστική sc. ἐπιστήμη, scientia, sensum inventum cujusdam libri aliis proponendi seu exponendi. — Has duas Hermeneuticæ partes (Heuristicam et Prophoristicam) jam s. Augustinus bene noverat, scribens: „Modus inveniendi, quae intelligenda sunt, et modus proferendi, quae intellecta sunt“ (de doctr. christ. 1. 1), solo hoc discrimine, quod ipse voce Prophoristica meram explicationem s. Scripturae ecclesiasticam in homiliis et catechesibus significaverit.

aut membrorum motu. *Arbitraria* signa sunt, quibus homines scientes et volentes abdita mentis pandunt. Inter signa primum locum tenet *vox*, et quidem articulata, quae *vocabulum* dicitur.

Unumquodque vocabulum habet suas *significationes*. *Notio* quae signo aliquo, proinde etiam vocabulo quodam vel formula indicatur, *significatio* huius signi, vocabuli vel formulae dicitur; cogitatio vero aut animi motus, qui vocabulis in propositionem vel orationem conjunctis a loquente exprimitur, *sensus* vocatur.

Ex dictis simul elucet, quale *discrimen* inter significationem et sensum intercedat: *a)* Significatio ad *vocabula* refertur, sensus vero ad *propositiones* et *orationes*; *b)* significatio unius eiusdemque vocis aut formulae saepe *multiplex* est, sensus vero propositionis aut orationis ab homine loquente intentus, semper *unicus* est; *c)* significationes plerumque sunt *vagae* et *indeterminatae*, quia homines diversi ingenii ad cogitata sua exprimenda iis utuntur; sensus vero cujusdam loci est *certus* et *determinatus*, quum loquens uno temporis momento unum tantummodo cogitatum aut animi motum propositione quadam enunciare potest, qui peculiari ejus conditioni tum externae tum internae conveniens est. (E. gr.: Leo, Leo XIII, „vicit leo de tribu Juda“ (Apoc. 5, 5. Cf. Gen. 49, 9.)

Significationum aliae sunt *propriae*, aliae *impropriae* (seu tropicae). *Propriae* significationes vocantur notiones, ad quas designandas vocabula primitus adhibita aut inventa sunt; *impropriae* vero sunt notiones, quae praeter originariam notionem cum vocibus coniunguntur ob affinitatem vel similitudinem quandam, inter res designatas intercedentem. Affinitas haec *duplicis* generis esse potest: aut utrique notioni nexus vicissim *realis* subest, ita ut cohaerentia inter utramque *realis* regnet, quo in casu oriuntur duo tropi, *metonymia* et *synecdoche*; aut inter duas notiones *similitudo* quaedam intercedit, quo in casu oritur *metaphora*.

Sensus s. Scripturae est duplex: *literalis* et *spiritualis* vel *realis*.

1. *Literalis* dicitur ille, qui immediate per vocabula sive in eorum significatione propria sive impropria exprimitur.

2. *Spiritualis* vel *realis* vocatur, qui per res vocabulis significatas indicatur.

Literalis iterum distingui potest *a)* in *proprium* et *b)* *improprium*; prior adest, si vocabula significatione *propria* adhi-

bita sunt; posterior vero, si vocabula significatione *impropria* (tropica) usurpantur.

Praeter sensum literalem et spiritualem a nonnullis *consequens* et *accommodatus* seu accommodatitius enumeratur; at hi nonnisi improprie dicuntur sensus.

§ 3. De s. Scripturae sensibus

Sensus ss. Scripturarum intelligitur omne illud, quod earum verba ex intentione Spiritus sancti *immediate* vel *mediate* significant et manifestant. Duae igitur sunt sensus scripturistici species: alia Spiritus sanctus immediate per *verba* manifestat, alia interdum mediate per *personas vel res*, quae ipsae verbis immediate manifestatae a Spiritu sancto adhibentur ad alias veritates simul docendas; prior *literalis* (verbalis, immediatus, grammaticus, historicus, logicus, historico-logicus, *σωματικός*), alter *realis* (mediatus, typicus, allegoricus, symbolicus, spiritualis, mysticus, *πνευματικός*) vocatur.

Definiri potest sensus *literalis* s. Scripturae: sensus a Spiritu sancto intentus, *qui immediate* sub verbis s. Scripturae continetur.

Sensus *realis* est sensus, qui ex intentione Spiritus sancti in certis rebus, personis et historicis eventibus praeter sensum verbis significatum continetur. Sensus realis non continetur in verbis ipsis qua talibus iisque nec significatione propria, nec significatione impropria, sed in *realitatibus*, quae verbis significantur.¹⁾

Ob duplicem hunc sensum, alterum obvium in verbis, alterum occultum et sub rebus latentem, Hieronymus Scripturam designari putat per *librum scriptum intus et foris*, qui Ezechieli oblatus est. (Ezech. c. 2.)

Communiter hic sensus occultus *typicus* vocatur.²⁾

§ 4. Sensus literalis s. Scripturae.

Sensus literalis exprimitur per verba aut in ipsorum significatione *propria* (sensus literalis proprius), e. gr.: „Arbor in ignem mittitur“ (Matth. 7, 19), aut in verborum significatione

¹⁾ Cogitatus nempe exprimuntur etiam per „res, quae ad significandum aliquid adhibentur, sicut est lignum, lapis, pecus atque huiusmodi cetera — hae namque ita res sunt, ut aliarum etiam signa sint rerum“. (Aug. de doctrina christ. 1. 2.)

²⁾ De typis § 6. sermo recurret.

impropria, figurato dicendi genere (sensus literalis improprius): „Ignem veni mittere in terram“ (Luc. 12, 49). Etiam tropi et figurae, in qualibet lingua usitatae, sensum directe et immediate per verba exprimunt.¹⁾

Sensus literalis ergo in duas species dividitur, nempe in sensum literalem *proprium* et *improprium*, seu *metaphoricum* aut figuratum, prout verba vel accipiuntur in sua nativa et ordinaria significatione, vel ad aliud significandum ob analogiam aliquam transferuntur. Ex. g.: „Ego et Pater unum sumus“ (Joan. 10, 38) sumendum sensu literali *proprio*. „Ego sum vitis, vos palmites“ (Joan. 15, 5) sumendum sensu literali *improprio*.²⁾ Quamvis autem in sensu metaphorico duplex res implicite contineatur, quarum una est alterius signum, sensus tamen iste cum sensu typico confundi nequit. In hoc enim (typico) duae res, signans et signata, sunt ambae verae et a sacro scriptore ut verae et reales traduntur, ut ex. gr. Exod. c. 12 agnus paschalis; contra vero in metaphorica locutione res signans ab auctore non intenditur ceu vera et realis, sed tantum menti lectoris obiicitur ut imago sensibilis, sub qua aliquid aliud intelligere debet, ad quod intentio auctoris unice terminatur. Unde in locutione metaphorica non id *a quo*, sed id, *ad quod* translatio fit, ex intentione loquentis vox immediate significat. V. gr. per verba Matth. 16, 6: „Cavete a fermento pharisaeorum“, Christus non intendit prius significare fermentum, panem, et deinde permixtam atque corruptam erroribus doctrinam eorum, ut patet e. vv. 11 et 12, sed vocem *fermentum* metaphorice sumens, qualiter sumpta non panem fermentatum significat, sed a similitudine fermenti, permixtam falsitatibus doctrinam, unice atque immediate perversa pharisaeorum dogmata praecipit evitare. Itaque metaphoricus sensus non est typicus, neque illud, a quo metaphora desumitur, in sensu metaphorico etiam significatur; connotatur tamen aliqualiter analogia.

§ 5. Principia sensus literalis.

1. *Sensus literalis sive proprius, sive improprius in omnibus et singulis s. Scripturae locis admittendus est, et*

¹⁾ „Per literalem sensum potest (autem) aliquid significari dupliciter, scilicet secundum *proprietaem locutionis*, sicut cum dicitur, *homo ridet*, vel secundum *similitudinem*, sicut cum dicitur, *pratum ridet*. Utroque modo utitur Scriptura, sicut cum dicitur, quantum ad primum, quod *Jesus ascendit*, et cum dicitur, quod *sedet a dextris Dei*, quantum ad secundum; et ideo sub sensu literalis includitur parabolicus vel metaphoricus.“ (S. Thom. in Gal. 4. lect. VII.)

²⁾ Cf. *Ubaldi*, Introductio in s. Scripturam. Romae, 1886. III, pag. 21.

non datur locus, qui sensum literalem non contineret. (Ubiquitas sensus literalis¹⁾) Hoc valet de s. Scriptura ut de quolibet alio scripto. Argumentum:

Loci s. Scripturae aut non continent typicum sensum, aut continent. Si non continent, evidens profecto est, eos sensum literalem habere: cum enim hi loci sensu typico careant, si neque literalem haberent, essent prorsus sensu vacui, cum praeter duos illos sensus nullus alius aut sit aut fingi possit. Quid autem absurdius dici potest, quam Spiritum sanctum et scriptores ab eo inspiratos propositiones sine sensu, aut sine cogitatu sonos protulisse?

2. *Sensus literalis locorum s. Scripturae nunquam potest impossibilia, falsa, repugnantia, Deo indigna continere.* Ubi repugnantiae adesse videntur, aut textus, aut intelligentia legentis vel explicantis corrigatur oportet. Cf. Is. 20, 3, ubi propheta nudus incedere iubetur; et Os. 1, 2, ubi prophetae praecipitur, ut sumat sibi uxorem fornicationum et faciat sibi filios fornicationum. Textus hi nempe sicut alii similes nihil turpe aut absurdum edicunt, dummodo rite exponantur.

3. *Quilibet Scripturae locus solummodo unum sensum literalem continet.* (Unicitas sensus literalis.) Homo quidem, cum aliis loquens, verbis suis nonnisi *unum* sensum literalem subiicere solet, nisi consulto *amphibolice* loquatur, quod in antiquis paganorum oraculis saepe contigisse legimus (e. gr.: „Aio te, Aiacida, Romanos vincere posse“, vel: „Ibis, redibis non morieris in bello), vel saltem amphiboliam permittat, uti Christus fecit dicens: „Solvite templum hoc et in tribus diebus excitabo illud“ (Joan. 2, 29). Quum tamen Deus s. Libros per scriptores sacros modo et sermone *humano* conscribendos voluit, supponendum est, scriptores sacros eadem ratione cogitata sua cum coetaneis eorumque posteris communicasse; exinde vero sequitur, in s. Scriptura ubique *unicum* tantummodo esse sensum literalem.

Spiritus sanctus, qui per auctores inspiratos in s. Scriptura loquitur, pro infinito suo intellectu utique potuit expressionibus et sententiis omnes, quos continere valent, sensus complecti; ast ut *homines*, auditis divini sermonis verbis, etiam omnes illos sensus complectantur ac mente sua humana percipiant, id intendere nec *potuit* nec *voluit* Spiritus sanctus. Si admitteretur *multiplex* literalis sensus, omnis interpretatio Scripturae s. plane *incerta*

¹⁾ Contra Origenem.

redderetur, nec argumentationi ex effatis biblicis *ulla vis* esset, cum scilicet cuilibet lectori relictum esset, e quovis loco, quidquid bonum et verum est, pro arbitrio eruere.

Nonnulli ss. Patres¹⁾ quidem docere videntur, unum eundemque Scripturae locum diversos sensus habere posse, non solum literalem unum et alios typicos, sed etiam plures literales. Ast bene distinguendum est inter sensum vere *multiplicem* et inter sensum *foecundum, consequentem* et *implicitum*. Hic sensus foecundus duplici praesertim ratione in aliquo sensu literali contineri potest, nempe vel *ut pars in toto*, et tunc per simplicem enumerationem erui potest,²⁾ vel *ut conclusio* in suis praemissis, et tunc per ratiocinium seu argumentando e Scripturae sensu derivatur. Prior *implicitus*, alter *consequens* vocari solet. De altero quaedam in specie sunt dicenda.

*Sensus consequens, etiam derivatus, porismaticus*³⁾ appellatus, ille dicitur, qui verbis s. Scripturae formaliter non inhaeret, sed ex literali ope ratiocinationis colligitur.

Naturale est homini, ut ex dictis vel lectis consequentias trahat, id quod fieri potest etiam ex iis, quae s. Scriptura dicit. Haec homini unam syllogismi praemissam praebet, alteram ipse adiungit et conclusionem ducit. Si praemissa ab homine posita in se vera est et consequentia rite ducitur, etiam conclusio vera esse debet. In libris humanis huiusmodi conclusiones non licet semper ut sensa auctoris considerare; immo interdum id iniustum esset, cum homo non praevideat omnes verborum suorum sequelas. Aliter res se habet in s. Scriptura. Cum enim haec Deum auctorem habeat, qui omnia uno simplici actu videt, non est dubium, quin consequentias huiusmodi praeviderit. Tamen „sensus“ s. Scripturae huiusmodi consequentiae dici nequeunt.

Utique autem sensu consequenti rite ex s. Scriptura deducto bene uti possumus. Et revera iam ipsos scriptores et multo magis ss. Patres huiusmodi consecretariis uti reperimus Cf. I. Cor. 1, 31 coll. Jer. 9, 23. 24; 9, 9—11 coll. Deut. 25, 4.⁴⁾

¹⁾ S. Augustinus I. 3. de doctrina chr. c. 27. et I. 12. Confess. c. 18. sqq., s. Leo Serm. 9. de nativ., s. Thomas 1 p. q. 1. a. 10.

²⁾ Sic verborum Ps. 2, 7: „Ego hodie genui te“ s. Paulus triplicem sensum literalem explicat et tradit: Hebr. 1, 5 de aeterna Christi generatione, Hebr. 5, 5 de aeterno Christi sacerdotio, Act. 13, 33 seqq. de gloriosa Christi resurrectione. (Cf. *Ubaldi*, I. c. III, pag. 42.)

³⁾ Α προίξω moveo, ut corollarium deduco.

⁴⁾ Cf. Fr. V. Zapletal, Hermeneutica biblica, Friburgi, Helv., 1897. § 12.

§ 6. Sensus typicus.

Sensus typicus dicitur sensus s. Scripturae, qui in certis rebus, personis et historicis eventibus praeter sensum verbis immediate significatum continetur. Sensus igitur typicus non immediate verbis ipsis, sed mediantibus personis vel rebus exprimitur, quas providentia divina ita disposuit, ut alias personas vel res significant.

Adjectivum *typicus* formatum est a vocabulo *typus*.

Typus autem (τύπος¹⁾ in *genere* est aliqua res, secundum quam alia conficitur, e. gr. figura ista formalis (Modell), ad quam proprie intenta statua formatur.

Typus respectu *religioso* est persona, vel res, vel actio, quae ad Christum eiusque regnum proxime pertinet.

Typi sunt itaque vel *personales*, vel *reales*.

Typi praestantiores et frequentiores A. T. sunt:

1. *Personales*: *Adamus* (Rom. 5, 14; I Cor. 15, 45. 47), *Noe* (I. Petr. 3, 20. 21), *Melchisedech* (Hebr. 7, 1—10 coll. Joan. 18, 37), *Agar cum filio Ismaele et Sara cum Isaaco* (Gal. 4, 22—24. 28), *Moyses* (Deut. 18, 15; cf. ibid. v. 18; Joan. 1, 44), *Josue* (cf. Hier. ad Paulin. Ep. 53, 8), *David et Salomo* (Jer. 30, 8. 9; Is. 9, 6), *Jonas* (Matth. 12, 39; cf. 16, 4; Luc. 11, 30—32).

2. *Typi reales*: *Agnus paschalis* (Joan. 19, 39; I. Cor. 5, 7), *manna* (cf. Joan. 6, 30 sqq.), *aqua, quae exiit e petra* (Ex. 17, 6; I. Cor. 10, 3. 4), *serpens aeneus* (Joan. 3, 14. 15; cf. 12, 32), *Sion et Jerusalem* (Hebr. 12, 22).²⁾

Adesse typum in quodam loco A. T. nos docet:

a) testimonium ipsorum *V. Testamenti scriptorum, Christi* et *N. Testamenti auctorum*.³⁾

¹⁾ Τύπος (α τύπω, cudo), nota impressa, figura. Distinguenda sunt in typo tria momenta: idea, modulus, statua: πρωτότυπος, τύπος, ἔκτυπος vel τὸ ἀντίτυπον. In mente divina conceptus est prototypus; in A. T., resp. etiam in N. T., habetur typus; in N. T. vero, resp. in coelo ektypus vel antitypus.

²⁾ Occurrunt etiam typi s. Scripturae, qui non fundantur in re, ut revera erat, sed ut de ea narratur. Hoc modo Melchisedech assumitur ut typus a s. Paulo (Hebr. 5, 10. 11; 7, 1 sqq.). Hunc typum aliqui *verbalem* vocant.

³⁾ Sic v. c. *Psalmo* 109, 4 Davides et in epistola ad *Hebraeos* (5, 6. 10; 6, 20; 7, 17) s. Paulus proponit *Melchisedechum* ut typum futuri Messiae. Similiter apud Isaiam (53, 7) coll. I. Cor. 5, 7 repraesentatur *agnus, paschalis* tanquam typus Christi Domini. Christus ostendit (Joan. 3, 14) serpentem aeneum fuisse typum filii hominis in cruce pendentis.

b) *Infallibile magisterium Ecclesiae Petro-Apostolicum.*¹⁾

c) *Unanimis consensus ss. Patrum.*²⁾

d) *Scientifica probatio*, qua evidenter demonstratur, congruentiam inter typum et antitypum intercedentem modo naturali explicari non posse. Quod tunc statuendum est, si manifesta analogia intercedat inter quaedam, quae ad Vetus et inter alia, quae ad Novum Testamentum pertinent, ut sunt, *arbor vitae* (Gen. 2, 9), *caper emissarius* (Lev. 16, 10—21) etc. — Huc referuntur et caeremoniae, v. g. *panes azymi* (I. Cor. 5, 6—8), et illa, quorum nominibus Christus, Ecclesia, Christi opera aut sequaces designantur, ut sunt *David, Jerusalem, Israël* etc.

Cavendum est ne symbola cum typis permisceantur; etenim in his omnino quidem constat, similitudinem esse a Deo intentam, at symbolicae actiones totam suam existendi rationem in quadam praefiguratione habuerunt, ita ut ea sublata iam non essent factae; typi autem suam existendi rationem in se habent et praefigurativa vis illis est superaddita.

§ 7. Principia sensus typici.

1. *Sensus typicus aequè ac sensus literalis a Spiritu s. intentus est.*

2. *Solummodo in s. Scriptura sensus typicus invenitur*, quia solus Deus, primarius auctor s. Scripturae, praeter sensum literalem simul sensum realem seu spirituales certis signis adnectere potest.

Haberi autem potest in Scriptura sensus typicus non solum unicus, sed et duplex et triplex iuxta varias eius species.³⁾

¹⁾ Sic concilium *Tridentinum* (Sess. XIV. cap. 1) de institutione sacramenti *extremae unctionis* disserens *sanationem aegrotorum* ope unctionis, apud Marcum (6, 13) commemoratam, *typicam* adumbrationem sacramenti *extremae unctionis*, a *Jacobo* (5, 14. 15) clare propositi esse, innuit, dum dicit: „Extremam unctionem esse vere et proprie sacramentum N. T., apud *Marcum* quidem *insinuatam*, per *Jacobum* autem Apostolum . . . fidelibus commendatum ac *promulgatum*.“

²⁾ Ss. Patres unanimiter *Melchisedechi sacrificium* in pane et vino oblatum (Gen. 14, 18) exhibent tanquam typum sacrificii a Christo in ultima coena instituti.

³⁾ Cf. Ps. 86. de laudibus Hierosolymae. Nam una eademque Hierosolyma potest intelligi 1. sensu literali proprio: civitas Judaeorum, 2. sensu literali improprio: Hierosolymae cives (de quibus cf. Matth. 23, 37), 3. sensu allegorico-typico: ecclesia Christi, 4. sensu typico-tropologico: anima hominis, 5. sensu typico-anagogico: civitas coelestis, de qua cf. Hebr. 12, 22. — Typi

3. *In Libris Veteris Testamenti praeter sensum literalem etiam sensus typicus, et quidem prophético-allegoricus seu messianus, omnino agnoscendus est.*¹⁾

Probatur a) ex ipsa s. Scriptura. Argumentum generale praebet s. Paulus (Col. 2, 16. 17): „Nemo ergo vos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei festi aut neomeniae aut sabbatorum, quae sunt umbra futurorum: corpus autem Christi“, i. e. res, cuius praedicta erat umbra, est in Christo. Hebr. 8, 5. tabernaculum et omnia ad illud pertinentia non solum umbram, sed typum et imaginem rerum coelestium, i. e. spiritualium, in Christo et Ecclesia adimplendarum appellat.

Extant quoque alia testimonia Christi et Apostolorum quamquam *specialia*, ut cum Christus Dominus de se ipso dicit (Joan. 3, 14): „Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis“, cum Paulus vocat (Rom. 5, 14) Adamum typum Christi, duas uxores Abrahami typos duorum Testamentorum (Gal. 4, 22 sqq.) etc.

b) Secundum argumentum adducitur e traditione iudaica. Apud Iudaeos enim exstitit unanimes et constans traditio de typico Scripturarum sensu.²⁾ Christus Dominus enim et apostoli, praesertim Paulus, non semel contra Iudaeos e sensu typico argumentantur; hoc autem non potuissent, nisi Iudaei ipsi sensum typicum admisissent.

c) Traditio Christianorum non minus constans ac certa apparet

α) in liturgia. Libri liturgici: Missale, Rituale, Pontificale Caeremoniale cum orationibus, benedictionibus, lectionibus ab aevo apostolico usque ad nostra tempora typos agnoscunt. Confer hunc in finem praesertim praefationem missae paschalis, benedictionem cerei paschalis et sequentiam Missae SS^{mi} Corporis Christi, ubi canitur:

„In figuris praesignatur, — Dum Isaac immolatur,
Agnus Paschae deputatur, — Datur manna Patribus.“

tropologici et anagogici praecipue a ss. Patribus indicantur, rarius in s. Scriptura, uti Sap. 16, 28; 9, 9, nisi malueris ea tanquam symbola explicare.

¹⁾ Contra Porphyrium, Marcionitas, Manichaeos, Lutherum et post eum multos Protestantes.

²⁾ *Philo* Alexandrinus in libro „de Abraham“ in patriarchis Abraham, Isaac, Jacob typum agnoscit; alibi saepe *abusive* sensum typicum adhibuit. — Similiter Esseni, Therapeutae, Josephus Flavius, immo Talmud et Pharisaei, Scripturam typice interpretabantur.

β) *In monumentis archaeologicis.* Jam in catacumbis Moyses saepius ut typus s. Petri, Noë ut typus Christi, sacrificium Isaaci ut typus sacrificii a Christo Domino oblato, manna ut typus ss. Eucharistiae, Jonas praefigurans Christi sepulturam et resurrectionem etc. occurrit. Verum ars ecclesiastica non solummodo in catacumbis, non solum tempore, quo vigeat disciplina arcani, sed etiam posterioribus saeculis, quibus dominabatur ars romanica et gothica, typicam s. Scripturae explicationem testatur. Cf. etiam Biblia pauperum.

γ) *In testimonio ss. Patrum.* Loco omnium citamus s. Hieronymum: „Perspicue demonstratur, omnia illius populi (israelitici) in umbra et typo et imagine praecessisse.“¹⁾ — Schola *Alexandrina* quidem ut sensum typicum saepe solas metaphoras refert et tali modo per excessum et abusum peccat, at multis in locis sensum typicum proprie dictum admittit.

δ) *Theologorum* omnium testimonia referre, nec juvat nec vacat. Sufficiat allegare s. Thomae Aqu. verba, quae etiam convenientiam sensus typici ostendunt: „Auctor s. Scripturae est Deus; in cuius potestate est, ut non solum voces ad significandum accommodet, quod etiam homo facere potest, sed etiam res ipsas. Et ideo, quum in omnibus scientiis voces significant, hoc habet proprium ista scientia (theologia), quod ipsae res, significatae per voces, etiam significant aliquid. Illa ergo prima significatio, qua voces significant res, pertinet ad primum sensum, qui est sensus historicus vel literalis. Illa vero significatio, qua res significatae per voces iterum res alias significant, dicitur sensus spiritualis, qui super literalem fundatur et eum supponit.“²⁾

ε) Etiam quidam protestantici theologi, *Foederalistae* dicti, eorumque antesignani Joannes *Cocceius* (Koch) et Bern. Seb. *Cremer* in s. Scriptura typos agnoscunt.³⁾

d) Insuper attendatur, A. T. praeparasse, praefigurasse et praesignasse N. T., proinde conveniens erat, si etiam singulae quaedam personae, res et ritus praefigurerent personas, res et ritus N. T. Aliud argumentum internum deducitur ex relatione Dei ad mundum, Creatoris ad creaturam, Salvatoris ad genus humanum redemptum. Deus nempe non est solum Creator mundi, sed etiam

¹⁾ Cf. S. Barnabam (Epist. 7. 8. 9. 12 al.), S. Clementem Rom. (I. Cor. 12), S. Justinum (Dial. c. Tryph. 114) et alios.

²⁾ I. q. 1. a. 10.

³⁾ Cf. *Cremer* Typologiam, Amstelodami, 1727 et in specie ipsius dissertationem de typorum usu et abusu in Prodomo typico.

prototypus mundi, in quo apparet infinita majestas divina. Porro Filius Dei non est tantum causa meritoria et instrumentalis redemptionis, sed etiam causa exemplaris mundi redempti et vita ipsius prototypus generis humani redempti. Proinde operabatur Filius Dei jam ante incarnationem in A. T., in plenitudine temporum vero apparuit ut Filius hominis, qui etiam post ascensionem suam adhuc operatur in Ecclesia ut centrum historiae generis humani.

4. *Sensus typicus Librorum Veteris Testamenti nec ad omnes indiscriminatim locos extendendus est¹⁾, nec ad eos tantum coarctandus, qui ab hagiographis Novi Testamenti typice explicati sunt²⁾, sed in omnibus et iis solis locis admittendus est, in quibus sufficienter innotescit intentio Spiritus s., quasdam res vel personas destinantis ad aliquid aliud significandum.*

5. *Utrum sensus typicus etiam in N. T. inveniatur, est quaestio disputata.*

Aliqui theologi in N. T. nullum typum agnoscunt, alii³⁾ in Evangeliiis quidem typos admittunt, non autem in oeconomia N. T., tertii⁴⁾ denique concedunt, typos messianos in N. F. non inveniri; at quantum ad reliqua asserunt, in N. T. tum ut liber est tum ut oeconomia sensum typicum adesse et provocant a) ad s. *Thomam*, qui scribit (I. q. 1. a. 10): „Lex vetus figura est novae Legis, et ipsa nova Lex, ut dicit Dionysius, est figura futurae gloriae“ (cf. Quodl. 7. a. 15. ad 5um).

Porro b) provocant ad ss. *Patres*, qui⁵⁾ quadruplicem sensum ss. Scripturarum distinguebant iuxta verum memorialem:

„*Litera* gesta docet, quid credas *allegoria*,
Moralis, quid agas, quo tendas *anagogia*.“

Clarum est, hac divisione distingui sensum literalem — *Litera* gesta docet — et tres species sensus typici: sensum allegoricum seu propheticum, tropologicum seu moralem (τρόπος, ratio vivendi), et anagogicum. (ἀναγωγή, in locum altiore[m] duco). Sensus allegori-

¹⁾ Haec proferuntur contra Figuristas (*Duguet* et *D'Asfeld*), qui docebant, sensum typicum in omnibus vel fere omnibus locis s. Scripturae latere.

²⁾ Contra Antifiguristas (*Ab. Leonard*, *Fourmont*, *Fahn* et *Ariegler*), qui nimis angustos limites typicis Scripturae sensibus praeferiebant, docentes, eos non esse extendendos ultra illos locos V. T., qui ab ipsis hagiographis, praesertim N. F., typice explicati sunt.

³⁾ F. N. Patrizi, S. J. „De Interpretatione Scripturarum sacrarum“ pg. 199.

⁴⁾ Fr. Vincentius Zapletal, l. c. pg. 47.

⁵⁾ Primus verosimiliter *Eucherius Eppus* Lugdunensis, † circa a. 452.

cus continetur in locis s. Scripturae, quae agunt *de Christo eiusque regno in hac terra*; tropologicus in locis, quae excitant *ad vitam christianam agendam* et anagogicus in locis, quae agunt de *Ecclesia triumphante* in altera vita.

Jam s. Ambrosius scribit (in Ps. 30. n. 25.): „Primum igitur umbra praecessit, secuta est imago, erit veritas: umbra in lege, imago vero in Evangelio, veritas in coelestibus. S. Joannes Damascenus (De fide orth. 4, 13) in ss. Eucharistiae sacramento typum beatitudinis coelestis vidit idemque asserit *Ecclesia* (Postcommun. Missae de ss. Sacramento): „Fac nos, quaesumus, Domine, divinitatis tuae sempiterna fruitione repleri, quam pretiosi corporis et sanguinis tui temporalis perceptio praefigurat.“ Cf. Matth. 26, 29.

c) Sententiam suam *exemplis* illustrent: Ipse s. Paulus in ea circumstantia, quod Christus Dominus „extra portam passus sit“, videt rationem typicam (13, 11—13). — Navicula Petri ss. Patribus typus est ecclesiae persecutionis patientis. — destructio civitatis Jerusalem eo modo a Salvatore praedicatur, ut simul finem mundi praefigurat etc.

6. *E sensu typico potest desumi argumentum efficax ad probandas res fidei.*

Probatur 1. *ex eius natura*. Ostendimus supra, sensum typicum esse verum sensum s. Scripturae, seu veritatem a Deo intentam. Inde vim probativam habet.

2. *Exemplo auctorum sacrorum*, qui hoc argumentandi genere usi sunt. Hoc modo s. Paulus (Hebr. 1, 5) probat divinam Christi filiationem verbis, quae per Nathanem prophetam in sensu literaliter Deus de Salomone dixerat: „Ego ero illi in Patrem, et ipse erit mihi in Filium.“ Et Matthaeus (2, 15) reditum Christi ex Aegypto probat verbis: „Ex Aegypto vocavi Filium meum“, quae verba in sensu literaliter de liberatione populi israelitici e servitute aegyptiaca valent.

Sed notandum est, hanc vim sensui typico non inesse, nisi de eo certo constet, quod absque dubio tunc locum habet, si de eo constat e testimonio alicuius auctoris sacri aut ex Ecclesiae traditione. Quodsi de sensu typico non constet e verbis alicuius hagiographi aut Ecclesiae testimonio, et tamen alicui probabilis videatur, ad summum eo alias probata confirmare et illustrare poterit, non autem eum tanquam rationem peremptoriam adducere, praecipue contra incredulos aut haereticos.

§ 8. Sensus accommodatus.

1. *Sensus accommodatus* vel accommodatitius proprie non est sensus s. Scripturae; nam praeter literalem et typicum nullus alius est aut cogitari potest in sacris Libris. Appellatur autem accommodatitius ille sensus, qui verbis vel rebus Scripturae ob aliquam analogiam affingitur. Sensus talis non est a Spiritu sancto, nec ab auctore sacro intentus, neque rebus mediate continetur, sed ab homine sive verbis sive rebus Scripturae infertur, accommodante aesthetice, ut dicunt, verba vel res Scripturae ad res, quas divinitus non exprimunt, significandas propter quandam analogiam aut similitudinem.

2. Accommodatio haec *aesthetica* duplici modo fieri potest. Aut nempe inter *res* ipsas similitudo habetur, ita ut quae de una dicuntur, aliquo modo etiam in alteram quadrent; aut in solis *verbis*, ita ut scripturistica verba, proprio sensu suo privata, ad rem omnino diversam significandam detorqueantur. Prior vocatur accommodatio *per extensionem*, altera *per allusionem*, sive sensus accommodatus *extensivus* et *allusivus*. E. gr. Quae de Noë dicuntur: „Inventus est iustus et in tempore iracundiae factus est reconciliatio“ (Eccli. 44, 17), dici possunt etiam de aliis sanctis, et revera Ecclesia per extensionem hoc facit in s. Liturgia. Porro verba Ps. 67, 36: „Deus mirabilis in sanctis suis“, i. e. in sanctuario suo, per allusionem interdum ita adhibentur, ac si Deus miro modo in piorum hominum agendi ratione se manifestare diceretur.

3. Locis citatis accommodatur sensus *literalis* ad alias notiones significandas. Verumtamen sensu *typico* non contenti, in quantum certis indiciis, e Scriptura petitis, ostendi potest, actioni cuidam subesse vim symbolicam, illis etiam eventibus talem significationem tribuerunt, quibus hanc sive a Deo ordinante sive ab homine agente inditam esse ostendi nequit. Eiusmodi interpretandi rationem nominamus *allegoricam*: unde *allegorema* biblicum nobis est expositio scriptorum sacrorum, qua rebus relatis vis symbolica absque definito indicio hujus significationis solo interpretis arbitrio tribuitur, v. c. dum lex Mosis de vitandis leprosis (Lev. XIII) ad declinandam consuetudinem haereticorum trahitur.

§ 9. Principia sensus accommodati.

1. *Accommodatio aesthetica locorum s. Scripturae, si iuxta rectas normas fit, licita et laudabilis dicenda est.* Probatum:

a) *Quia nihil mali praesefert.* Si cautelae debitae servantur, nihil mali in ea deprehendi potest. Si enim res, quibus verba s. Scripturae accommodantur, in se honestae sunt, nulla irreverentia hoc modo s. Scripturae irrogatur. Omnibus enim piis christianis phrases ac voces s. Scripturae fere singulae habent aliquid sancti et divini, quod ad pios animi affectus ciendos et nutriendos mirum in modum iuvat. Idem facere solemus cum verbis auctorum profanorum, quin iniuriosi quid agamus; immo sermonibus nostris eorum verba inserentes et ita orationem nostram decorantes, potius reverentiam eis exhibemus.

b) *Ex praxi Ecclesiae et Doctorum.* In libris liturgicis accommodationes frequenter occurrunt. Ita e. gr. verba Gen. 41, 55: „Ite ad Joseph, et quidquid vobis dixerit, facite“, refert Ecclesia ad s. Josephum, nutritium Christi Domini. In litaniis sanctorum summo Pontifici applicantur verba in psalmo (40, 3) de viro diligente pauperem dicta: „Dominus conservet eum et vivificet eum“ etc.

SS. Patres accommodationibus usos esse in suis scriptis, quae praesertim ad fidelium aedificationem, non ad dogmata defendenda ediderunt. Eos in hac re secuti sunt Doctores et praesertim concionatores. Inter s. Ecclesiae doctores versatissimus in usu sensus accommodatitii est s. *Bernardus*, qui hunc usum approbat, „dummodo veritas patrocinetur et charitas, cui Scripturas patrocinari oportet“. ¹⁾

Cautelae vero observandae in usu accommodationis aestheticae sunt sequentes:

a) Sensus accommodatus sit *pius* et solum referat res honestas et religiosas. Verba sacrae Scripturae nunquam accommodanda sunt rebus pravis, absurdis, pravitati et sanctitati verbi Dei repugnantibus. Concilium *Tridentinum*²⁾ huiusmodi abusum damnavit: „Post haec“, inquit, „temeritatem illam reprimere volens, qua ad profana quaeque convertuntur et torquentur verba et sententiae s. Scripturae, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones, impias et diabolicas incantationes, divinationes, sortes, libellos etiam famosos, mandat et praecipit ad tollendam huiusmodi irreverentiam et contemptum, ne de cetero quisquam quomodolibet verba s. Scripturae ad haec et similia audeat usurpare: ut omnes huius generis homines temeratores et violatores verbi Dei iuris et arbitrii poenis per Episcopos coer-

¹⁾ Serm. 51. in Cant.

²⁾ Sess. IV Decreto de edit. et usu ss. LL.

ceantur“. „Nam sacrilegi sunt, dicit s. Bernardus¹⁾, quicumque de Scripturis sanctis aliquid non sancte usurpant.“

b) Sensus accommodatus sit *verus*. Cavendum igitur est, ne verba s. Scripturae accommodentur rebus, quamvis honestis, quae tamen nimis alienae sint, aut etiam contrariae menti auctoris, aut quae nullam cum ea habeant analogiam, praeter materialem verborum sonum. Interpretis non est εἰς ἑτέροις ἰσθῆαι, sed εἰς ἑτέροις ἰσθῆαι. Secus enim Scriptura ridicula redderetur. Sic *Pius* Salisburgensis O. Cap. inconvenienter egit, applicando de Immaculata verba (Ps. 9, 36): „Quaeretur peccatum illius et non invenietur“, quia non de innocentia, sed de magnis peccatoribus dicta sunt. — Similiter *Segneri* false applicat verba (Sap. 1, 14): „Non est in illis medicamentum exterminii“ ad condemnatos, ostendens, poenas inferni esse aeternas, quia loco citato de origine mali est sermo.

c) Sensus accommodatus non est ita proponendus, *ac si esset verus Scripturae* seu Spiritus s. *sensus*. E. gr. inepte agunt, qui ad probandum periculum consortii malorum hominum et utilitatem amicitiae bonorum tanquam divinum mandatum urgent verba Ps. 17, 26. 27: „Cum sancto sanctus eris et cum viro innocente innocens eris . . . et cum perverso perverteris.“²⁾

d) Accommodatio nunquam adhibeatur ad aliquam rem probandam, tanquam esset argumentum ex ipsa s. Scriptura desumptum. — Si enim accommodationi aliqua vis probativa inesset, eam non haberet ab auctoritate s. Scripturae, quae illum sensum non exhibeat.

2. *Catholicorum aliqui concedunt, sacros Scriptores Novi Testamenti quandoque textus ex Antiquo Foedere suis rebus accommodasse*. Probantque exemplis: Matth. 2, 20. coll. Ex. 4, 19; Matth. 7, 23 coll. Ps. 6, 9; Rom. 10, 18 coll. Ps. 18, 5; II Cor. 8, 15 coll. Ex. 16, 18; Hebr. 13, 5 coll. Jos. 1, 5; Apoc. 11, 4 coll. Zach. 4, 14 et aliis.

Attendendum tamen est, magnum discrimen intercedere inter accommodationem Scriptoris sacri et hominis alius. Si enim hic phrasim aliquam Scripturae alii rei applicat, sensus ille est hominis accommodantis, nec gaudet alia auctoritate quam humana. Si autem scriptor sacer phrasim alius hagiographi accommodat, fit sententia inspirata, verbum Dei. Sic cum s. Paulus (Rom. 10, 18) affert Psaltes (18, 5) verba: „In omnem terram exivit sonus

¹⁾ In Ps. 90.

²⁾ Cf. agendi rationem S. Franc. Sal., descriptam in *Esprit de saint François de Sales* II. P. ch. 13.

eorum etc.“, haec rei novae accommodantur; sed cum s. Paulus ipse sit auctor inspiratus, sententia eius veritas est divina, i. e. Deus verbis illis, prout ab Apostolo adhibentur, revera dicit: Apostolos Evangelium ubique praedicasse, etsi apud Psaltem eadem verba alium sensum habeant.

Alii vero huiusmodi accommodationes hagiographis abjudicant et exempla allata nihil probare contendunt, cum textus illi in Novo Testamento bene possint adhiberi in sensu *typico* atque a ss. Patribus et theologis ita revera exponantur. Patroni sensus literalis multiplicis praeterea admissione secundi sensus literalis difficultates huiusmodi interdum solvere conantur.¹⁾

3. *Sed etsi aliquot accommodationes huiusmodi in Novo Testamento inveniantur, tamen falsum est, omnes allegationes ex Antiquo Foedere in Novo meras accommodationes esse.*²⁾

Probatur:

Illae allegationes in sensu vero, genuino sunt accipiendae, quarum *finis* et *formulae* id requirunt; sed finis et formulae multarum allegationum in N. T. requirunt, ut hae in suo sensu vero, genuino sint sumptae; ergo.

Maiores patet; probatur minor, et quidem quantum ad *finem*. Saepius in N. T. occurrunt verba (Ps. 2, 7): „Filius meus es tu, ego hodie genui te.“ Hebr. 1, 5 s. Paulus hoc textu probat, Christum esse Dei Filium; Hebr. 5, 5 iisdem verbis probat eius aeternum sacerdotium, et Act. 13, 33 eum resurrexisse; Matth. 22, 41 sq. eum non esse merum hominem. Jam vero inutiliter et falso illa verba allegasset in sua argumentatione, nisi revera fundamentum continerent illarum veritatum, quas probare vult.

Verba Is. 7, 14 a Matthaeo (2, 23) eum in finem citantur ut Jesu Christi supernaturalis conceptio in virgineo utero B. M. V. probetur.

Et sic alias saepissime.

¹⁾ Zapletal l. c. pg. 55.

²⁾ Contra Socinianos et Rationalistas, qui vaticiniis ex A. T. in N. T. allatis omnem vim auferre conantur. Primus, qui hunc errorem affirmavit, *Theodorus* Mopsuestenus fuisse dicitur, damnatus in hoc a Vigilio Pontifice (Const. 21—25 conc. oecum. V.) synodo V. oecumenica. (Cf. Dr. F. A. Specht, *Der exegetische Standpunkt des Theodor v. M. u. Theodoret v. Kyros in der Auslegung messianischer Weissagungen aus ihren Commentaren zu den hl. Propheten dargestellt*. München, 1871.) Eidem errori adhaesit etiam Hugo *Grootius* (de Groot, † 1645).

Cum ergo hagiographi huiusmodi textibus aliquam veritatem probare voluerint, necesse est, eos verba in sensu vero usurpasse, quia alias nihil probassent.

Probatur minor quantum ad *formulas*. Plures textus citari in suo sensu vero, ostendunt formulae, quas hagiographi saepe-numero adhibent. Cum dicunt, aliquid factum esse, „ut impleretur, quod dictum est per Prophetam“ (Matth. 1, 22; 2, 15, 17. 23 etc.), „quae scripta sunt in lege Moysi, et Prophetis et Psalmis“ (Luc. 24, 44), verum *implementum* involvunt.

Interpretis est, in eiusmodi locis, quae loquens ceu prophetias eventuum narratorum affert, investigare prophetiae *speciem*; nam quadruplici modo prophetia adimpletur, et quidem:

a) si id ipsum fit, quod erat praedictum (*prophetia immediata*). Sic Matth. 1, 23 dicit, impletam fuisse in Maria Isaiiae prophetiam 7, 14: „Ecce virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel.“

b) si id, quod jam in figura vel in typo evenit, in re praefigurata contingit (*prophetia mediata seu typica*). Cf. II. Reg. 7, 14: „Ego ero illi in Patrem, et ipse erit mihi in filium“, quod proprie de Salomone dictum est; divus tamen Paulus de Christo, cuius typus Salomon erat, interpretatur (Hebr. 1, 6). Item de agno paschali (Ex. 12, 46 coll. Joan. 19, 36: „Os non comminuetis ex eo“.

c) si, quod de personis quibusdam propter certam earum indolem et peculiaria adjuncta dictum et impletum erat, similes ob causas denuo accidit seu repetitur (*prophetia continuata*). E. g.: „Populus hic labiis me honorat“, dixit Deus per Isaiam (29, 13) Judaeis, temporibus isaianis viventibus, Christus autem in iis, qui suo tempore erant, Judaeis impletum significat (Matth. 15, 7. 8); denique

d) si effatum, quod imperfecte aut verbis improprie intellectis impletum erat, alio eventu perfecte et sensu proprio completur (*prophetia completiva, praegnans*). E. g. illud Oseae (11, 1): „Ex Aegypto vocavi filium meum“, proprie de populo Israel valet, quem Deus filium suum primogenitum appellare solet (cf. Ex. 4, 22 etc.); apud Matth. (2, 15) autem dicitur impletum in infante Jesu in Aegypto commorato indeque Nazarethum veniente.“

Prophetia immediata etiam *directa*, reliquae vero species *indirectae* dicuntur.

Locum V. T. continere prophetiam *messianam*, cognoscitur:

1. Ex indiciis *internis*, quae suppeditat materia substrata ipsius loci prophetici. Si scil. cuidam talia tribuuntur praedicata,

quae nulli personae historicae, nisi Christo, conveniunt, est haec prophetia messiana immediata. V. c. Ps. 2.

2. Ex indiciis *externis*, quae continentur in unanimi consensu ss. Patrum et Ecclesiae fide, cui saepissime Judaeorum quoque interpretatio traditionalis patrocinator. V. c. Jes. 7, 14, quem locum antiqui Judaei immediate messianum habebant, uti docent Septuaginta versores Alex., qui $\eta\epsilon\lambda\epsilon\gamma\epsilon\tau\eta$ per $\pi\alpha\rho\theta\acute{\epsilon}\nu\omicron\varsigma$ (virgo illibata) reddiderunt.

Pars secunda.

Heuristica.

§ 10. Dicendorum conspectus.

Prolatis de sensu s. Scripturae eiusque speciebus scitu necessariis, jam regulas enarremus, quibus memorati sensus patefiant. Monemus autem, regulas istas solummodo circa sensum *literalem* versari; nam hocce invento, difficile non erit, etiam sensum *typicum*, in locis ubi adsit, determinare. Huiusmodi regulae triplicis sunt generis, prout sc. spectant s. Scripturam *a*) in quantum est liber sermone humano conscriptus, *b*) in quantum est liber divinus, seu Deum habens auctorem, *c*) in quantum est liber Ecclesiae traditus custodiendus et exponendus. Hinc tres enascuntur sectiones partis Heuristicae:

1. Heuristica rationalis.
2. Heuristica christiana.
3. Heuristica catholica.

In fine huius partis falsa interpretationis principia breviter perstringemus, ut principia vera vel clarius pateant.

A. Heuristica rationalis.

§ 11. Supremum heuristicae rationalis principium.

Deus loquitur in s. Scriptura modo humano. Oportet igitur, ut sensum s. Scripturae eruamus, omnes illas regulas commemorare, quibus dicti humani sensus erui potest.

Ut autem dicti humani sensum eruamus, necesse est, ut *a*) attendamus ad *usum loquendi* (elementum philologicum). *b*) Deinde,

quia vocabula plures habere possunt significationes, determinare oportebit, quid auctor hic et nunc illo vocabulo exprimere voluerit, quod fit ope *contextus* (elementum logicum). c) Demum consideranda sunt criteria, desumpta ex quibusdam adiunctis historicis, connexis cum persona loquentis vel scribentis, quae breviter complectimur expressione: *conditio loquentis* (elementum historicum).

Proinde supremum Heuristicae rationalis principium sic statuimus: *Sensum auctoris ope usus loquendi, orationis contextus et conditionis loquentis cognosce et pande!*

I. De sensu inveniendō ope usus loquendi.

§ 12. Usus loquendi eiusque origo.

Quicumque cogitata sua, sive loquendo, sive scribendo, aliis manifestare cupit, sequentia debet observare:

1. Cum singulis vocabulis aut formulis eas coniungat notiones, quas ipsius auditores aut lectores cum illis coniungere solent, seu servet *usum loquendi*, qui est constans modus, eadem vocabula cum iisdem notionibus coniungendi. Si hanc legem negligeret, mutuum cogitationum commercium impossibile redderet. (Usus loquendi consideratus sub *respectu lexicali*.)

2. Quum notiones, vocabulis expressae, plerumque variae et vagae sint, vocabula et propositiones tali relatione conjungere debet, ut oratio convenientem imaginem cogitatum loquentis reddat audienti. Nam quaevis oratio non est, nisi imago cogitatum, quos loquens vocabulis ceu corporibus induit, ut ab aliis percipiantur. (Usus loquendi consideratus sub *respectu grammatico et syntactico*.)

Si *originem* usus loquendi, seu, quod idem est, originem linguae quaeras, sequentia teneas oportet: ¹⁾

1. Origo *primitivae* linguae est divina; primitiva lingua erat donum a Deo infusum, uti e s. Scriptura (Gen. 2, 19—24) edoce-

¹⁾ Notare juvat duos errores circa originem usus loquendi:

1. *Traditionalistae* (de Bonald) docent, primum hominem a Deo, cum illo colloquente, loquelam successive didicisse, uti nunc infans a matre vel ab educatore eam discit.

2. *Materialistae* autem contendunt, non esse discrimen essenziale inter hominum linguam et animalium, sed tantum graduale. Perfectionem loquellae humanae vero prae animali explicare conantur alii per theoriam *imitationis* (Nachahmungstheorie), alii per theoriam *interjectionum* (Interjectionaltheorie). (Cf. Stöckl, Philosophie, I, pg. 94 sqq. Cf. etiam Güttler, Naturforschung und Bibel, pg. 237 sqq.)

mur. Adam, cum adhuc solus esset, statim animalibus et dein uxori sibi junctae nomina dedit, quibus entium essentia quam perfectissime exprimeretur: „omne enim, quod vocavit Adam animae viventis, ipsum est nomen eius.“ Usus est ergo lingua, sibi divinitus donata; proinde non successive, nec commercio cum aliis, qui nondum erant, nec diuturna meditatione et studio linguam invenit.

2. Sed *variarum*¹⁾ etiam, saltem quarundam, linguarum originem a Deo derivari, eadem ss. Literae narrant. Quum scilicet (coll. Gen. 11, 1—9) homines degeneres exstruenda permagna civitate turrique vanam sibi gloriam quaerent, Deus, superbiam puniturus, confudit linguam eorum effecitque inter eos varietatem linguarum. — Factum c. 11. Gen. narratum alii statuunt, non attingere totum genus humanum, sed solummodo posteros Noë, immo ex hisce tantum eos, qui sunt pro divina oeconomia salutis majoris momenti. A terra Sennaar nempe historia populi Israel originem ducit. Divisio linguae primaevae poterat ergo modo naturali fieri jam ante struem turris babelicae, partim fortasse iam ante diluvium, partim vero post diluvium. In quonam „confusio“ praecise constiterit, quaeque lingua „confusa“ fuerit, hodieum non amplius decidi potest.²⁾

¹⁾ Unitas linguae primaevae non potest addubitari. S. Scriptura enim clare dicit: „Erat autem terra labii unius et sermonum eorundem“ (Gen. 11, 1). Haec unitas constabat in unitate „sermonum“ — הַבְּרִיִּים —, i. e. *radicum*, et in unitate „labii“ — שִׁפְתָּהּ —, i. e. *formae* linguae. Pluralitas linguarum enata est voluntate et decreto divino: „Venite, descendamus et confundamus ibi linguam eorum“ — שִׁפְתָּהּ —, i. e. formam linguae, „ne audiat (intelligat) unusquisque vocem proximi sui“ — שִׁפְתֵי רֵעֵהוּ —, i. e. alterius linguae formam (Gen. 11, 7). Versu 9 iuxta textum originale ulterius dicitur: „Idcirco vocatum est nomen eius Babel, quia ibi confudit Dominus Deus labium universae terrae“ — שִׁפְתֵי כָּל-הָאָרֶץ. De confusione הַבְּרִיִּים — radicum — textus omnino tacet. Quapropter concludimus, substantiam varietatis linguarum in diversa earum forma reponi, servata identitate materiae seu radicum linguae primaevae. Miraculi autem rationem confusio babelica in eo habet, quod linguae alteratio *uno tempore unoque loco* divinitus adducta fuit, licet fors etiam modo naturali, sed successive tantum et mutatis hominum sedibus, locum obtinisset. *Stabilitas* vero confusionis linguae tribuenda est causis physicis: variis sedibus hominum, climatibus, temporis vicissitudinibus et aliis similibus causis.

²⁾ Cf. Fr. de *Hummelauer* S. J. Commentarium in Gen. Parisiis, Le-thielleux, 1895. — Cf. Dr. Fr. Schmid: „Der Ursprung der Sprache und die Dogmatik“ in „Zeitschrift für kath. Theologie“. Innsbruck. 1899. I. Heft.

§ 13. Usus loquendi constantia et varia divisio.

Dum variarum linguarum originem Deo adscribimus, minime asserimus, idiomatica varia diversis populis plena et perfecta divinitus ita fuisse suppeditata, uti protoparentibus sermonis donum actu creationis divino in paradiso concessum erat. Potius *successiva linguarum cultura* ab hominibus producta est, seu ab hominum arbitrio pendeat, ut certis vocabulis certae notiones subiicerentur, ideo vocabula recte dicuntur *arbitraria* notionum signa.

At quamvis arbitrio locus esset in nexu illo inter vocabula et significationes inveniendi et ex aliorum parte adprobando, acceptus semel ab hominibus secum conversantibus nexus ille constanter et firmiter *servandus* erat, ne commercium cogitationum inter colloquentes desinat. Exinde patet *constantiam* illam, quae ad usum loquendi requiritur, non esse absolutam sed relativam; admittit enim usus loquendi variationem.

Usus loquendi *distinguitur* 1. respectu *ambitus* a) *generalis*, quem omnes homines, eadem lingua utentes, sequuntur; b) *particularis*, qui certae hominum classi proprius est; c) *singularis*, qui apud unum auctorem deprehenditur.

2. Respectu *obiecti* usus loquendi est: a) *profanus*, b) *sacer*, prout obiectum eius profanum vel sacrum est. Hic iterum subdividitur in: a) *biblicum*, β) *ecclesiasticum*, γ) *patristicum*.

3. Respectu *scientiarum* dividitur in: a) *theologicum*, b) *philosophicum*, c) *iuridicum*, d) *officiale* sive *curiale*.

4. Respectu *styli* dividitur in: a) *prosaicum*, b) *poëticum*, c) *didacticum*, d) *familiarem*.

5. Respectu *linguarum mutationis* distinguitur: a) *primae-vus*, b) *antiquus*, c) *recentior*, d) *recentissimus*.

6. Porro ille est vel a) *cultior*, b) *popularis*.

§ 14. Fontes et subsidia cognoscendi usus loquendi.

1. Ad certam cognitionem usus loquendi linguae adhuc *vivae* pervenimus attendendo vel quaerendo, quaenam significationes cum certis vocabulis, formis aut formulis conjungi soleant.

2. In lingua autem *emortua* id testimoniis erit assequendum.

Testimonia haec (*fontes* usus loquendi) sunt vel *immediata* vel *mediata*.

a) *Immediata* sunt *libri*, *lexica*, *scholia*, *glossae*, *versiones* et *commentarii*, qui ex illa aetate descendunt, qua lingua

(nunc emortua) adhuc erat *viva*, e. gr. Libri V. T. sunt fons immediatus linguae hebraicae vel aramaicae.

b) Mediata sunt libri, lexica, scholia, glossae, versiones et commentarii, qui ex illa aetate ad nos pervenerunt, qua lingua emortua jam non adhibebatur in usu communi.

Inter **subsidia** ad usum loquendi cognoscendum pertinent:

a) Etymologia et analogia linguae,

b) Dialecti cognatae et

c) Propria lectio.

1. **Etymologia** linguae est derivatio significationis vel primigeniae ex elementis et radice vocis, vel secundariae e primigenia ob affinitatis nexum inter res indicatas intercedentem. V. c. ἱεροσυλέω, εῶς.

Analogia linguae est congruentia significationis formae aliqujus aut formulae cum majori vel minori numero similium formarum aut formularum ejusdem potestatis. Sic ex. gr. cum constat, in graeco formam — μαι, — σαι, — ται passivum designare, si eadem forma in aliqua voce occurrit, passivum adesse, non absque ratione concludimus.

Usus etymologiae et analogiae linguae in determinandis vocabulorum significationibus non est constitutivus, sed tantum *subsidiarius*, quia neutra certam cognitionem significationem exhibet. Cf. vocabulum προφήτης et verbum ἀγωνίζομαι.

Attamen etymologiae et analogiae studium commendatur, tum ob hunc usum subsidiarium, quum etymologia possibilem, analogia vero probabilem significationem doceat; tum etiam, quia etymologia memoriam juvat in retinendis pluribus unius vocis significationibus, quia ex elementis recordatio originariae et per similitudinem secundariarum significationum facillior fit.

Etymologia et analogia linguae interpreti tunc maxime prosunt, quum usus loquendi non sat clarus et certus est. Dum enim docent, quae significatio voci, ex usu loquendi non definitae, convenire possit et probabiliter conveniat, defectum suppleunt testimoniorum, in quantum id fieri potest.

2. **Dialecti cognatae** sunt subsidia alterius classis in cognitione usus loquendi, vel quia e communi stipite natae sunt, ut Graecorum et Semitarum dialecti, aut ab invicem procreatae, uti graeca, latina, germanica, linguae slavicae etc. Sed dialectis cognatis in determinandis significationibus vocum tantum *heuristicum* (inventitium), non definitivum aut constitutivum usum tribuimus; nam negari non potest, cuivis dialecto multa esse propria

et ideo eadem vocabula et multo magis affinia in diversis dialectis diversas habere significationes. Sic vox פֶּןֶן in hebraeo „panem“ significat, at in arabico „carnem“.

Corollarium: Quum usus loquendi certam praebeat significationum cognitionem, dialecti cognatae vero, etymologia et analogia nonnisi possibilem aut probabilem, itaque interpretatio contra usum loquendi, vel neglecto usu loquendi suscepta, nunquam admitti potest, ubicunque usus loquendi plane cognitus est, quamvis illa vel dialectis cognatis, vel etymologia et analogia, vel omnibus simul nitatur.

3. **Propria lectio.** Propria librorum in hac ipsa lingua exstantium lectio ad cognoscendum usum loquendi bene commendari meretur, quia haud raro vocabula obscuriora aliis locis per clariora, vel per logicam plane definitionem, vel per circumscriptionem explicantur, vel saltem tali in contextu leguntur, qui unicam tantum notionem admittit.

§ 15. Linguae originariae s. Scripturae.

Linguae originariae s. Scripturae sunt tres: *hebraica*, *chaldaica* et *graeca*. *Hebraica* quidem lingua Libri omnes protocanonici Veteris Testamenti exarati sunt et in eadem lingua adhuc prostant, et constituunt proprie dictum textum hebraicum. *Chaldaica* lingua licet quidem integri Libri conscripti fuerint (Tobias, Judith), tamen nonnisi aliqua capita in Canone exstant, puta in Libro Danielis 2, 4—7, 28 et in Libro I Esdrae 4, 8—7, 26. Demum *graeca* lingua exarati sunt septem Libri deuterocanonici ejusdem V. Testamenti et integrum N. Testamentum.¹⁾

a) De indole hebraici textus s. Scripturae.

Lingua hebraica ad illam linguarum familiam pertinet, quas veteres solebant *orientales* appellare, recentiores vero *semiticas* vocant, quamvis neutra appellatio accurata sit; nam ad has linguas, etsi dicantur orientales, pertinet etiam aethiopica et punica;

¹⁾ Nonnulli horum librorum a suis auctoribus prodierunt lingua aliqua semitica, i. e. vel *hebraica*, ut Baruch, I Macchabaeorum et Ecclesiasticus, vel *chaldaica*, ut Judith et Tobias, vel dialecto *syro-chaldaica*, ut evangelium s. Matthaei; nunc tamen, deperdito originali textu, horum librorum graeca versio ad instar textus originarii habetur; caeteri vero, nempe ex A. Testamento: Sap. et II Macch. et e N. Testamento omnes, excepto evangelio s. Matthaei, originarie in lingua graeca exarati sunt.

ex alia vero parte Cananaei, etsi chamitico genere, eodem tamen semitico sermone, qui nunc hebraicus est, utebantur.

Praecipuus huius familiae ramus constituitur ipsa lingua *hebraica*, una cum aethiopica, *phoenicia* et *punica*, seu carthaginiensi, quae vix ab ea differebant, et dialecto thalmudistica, seu *neo-hebraica*, quam recentiores Rabbini e veteri lingua sibi efformarunt, admixtis quibusdam elementis extraneis ac formis nonnullis leviter immutatis.

Universim inspecta hebraica lingua cum in copia verborum tum in numero et distinctione formarum grammaticalium arabica longe inferior est, aramaicam vero vel aequat, vel paulisper antecedit.

Observatur quidem aliqua *diversitas* hebraicae linguae in variis Libris V. Testamenti, quod non mirum videri potest, cum conscriptio omnium Librorum horum spatio duodecim fere saeculorum decurrat. Et quidem in Pentateucho, antiquissimo inter Hebraeorum scripta, multi occurrunt *archaismi*, sive in vocibus, sive in formis. In posterioribus etiam Libris aliqua differentia observatur, praeprimis in Libris circa tempus captivitatis babilonicae, vel postea conscriptis. In illis enim plus minusve recurunt elementa peregrina, imprimis *aramaica*, donec in posterioribus Libris integrae pericopae aramaica dialecto exaratae occurrunt.¹⁾

b) De indole chaldaici textus s. Scripturae.

In pericopis chaldaicis s. Scripturae attendenda est peculiaris indoles dialecti *aramaicae*, quae per Babyloniam in usu erat. Continent nempe hae pericopae plerumque sermones, vel epistolas vel decreta ex aula regum Babylonis profecta.

Differt tamen lingua chaldaica s. Scripturae tum a dialecto syrochaldaica, tum a lingua paraphraseon chaldaicarum, e quibus tantum paraphrasis seu Targum Onkelosi ad chaldaismum biblicum propius accedit. Differentia linguae chaldaicae biblicae a dialecto syrochaldaica ex influxu, quem lingua hebraica, Esdrae et Danieli familiaris, exercuerit, explicari potest. Fortasse etiam Mas-

¹⁾ In hoc etiam causa sita est, cur in Libris N. Testamenti ἡ ἑβραϊκή διάλεκτος syrochaldaica lingua intelligatur, hebraicoque nomine proferantur verba syrochaldaica: Ἀββᾶ, Rom. 8. 15; Ἀσελδαμά, Act. 1, 19; Μαράν ἀθά, I Cor. 16, 22; Ταλιθά κοῦμι, Marc. 5, 41 al. Ipsum autem nomen „Hebraei“ postea non iam usurpatum est, nisi a Christianis; nam qui ex Judaeis de ea disseruerunt, nomen ei dederunt שְׁכֵלִית שְׁכֵלִית, i. e. „lingua sancta“.

sorethae per punctationem hebraicam, hisce partibus applicatam, aliquam immutationem, saltem in pronunciatione et in externo habitu verborum, in easdem invexerunt.

c) De nomine et indole graecitatis s. Scripturae.

1. *Lingua graeca* s. Scripturae communiter vocari solet dialectus *hellenistica*, vel idioma hellenicum. Nomen hoc derivatur ab ἑλληνιστής, quod Judaeum graece loquentem significat.

Hinc inde lingua graeca s. Scripturae dialectus *alexandrina* vocatur, quia eadem fere est, ac versionis V. T. „Septuaginta“, quae Alexandriae confecta est. Quum autem dialectus communis, „διὰ λέκτος κοινή“, i. e. lingua graeca tempore Christi in prosa librorum adhibita, inde ab Alexandri M. temporibus fere universalis, passim etiam alexandrina vocari soleat, cavendum est, ne in usu hujus nominis plane diversa confundantur.

Ad rite designandum idioma N. Testamenti, ut elementi ejus christiani ratio habeatur, placet nomen dialectus *hellenistico-christiana*.

2. Quoad *indolem* graecitatis s. Scripturae controversia extitit, imprimis saeculo XVII, praesertim inter Protestantes. Nonnulli enim, *Puristae* dicti, contendebant, sermonem graecum, quo sacri Libri exarati sunt, classicum dicendum esse; alii ex adverso, qui *Hebraistae* vocabantur, asserebant, eosdem Libros a pura graecitate longissime distare propter hebraismos, aramaismos aliaque heterogenea elementa, graeco sermoni commixta. Ut fieri solet in huiusmodi controversiis, ex utraque parte exaggeratum est. Nunc jam inter omnes convenit, idioma s. Scripturae graecum non referre quidem puram, classicam graecitatem, sed esse deterius, quam fuit olim classicorum Graeciae scriptorum; referre quidem sic dictam *dialectum communem*, commixtam cum dialecto *vulgari*, nec non variis *provincialismis* (dialecto attica, dorica, jonica, aeolica, macedonica, syracusana). Simul continet elementa peregrina, uti *aramaismos*, *hebraismos*,¹⁾ *rabbiniismos*,²⁾ *lati-*

¹⁾ E. gr.: ἀββᾶ (אבבא) „pater“ (Marc. 14, 36; Rom. 8, 5), ἀκελδαμᾶ (אקדמא) „ager sauguinis“ (Matth. 27, 8; Act. 1, 19) etc.

²⁾ E. gr.: παράκλησις τοῦ Ἰσραήλ, „consolatio Israel“ (Luc. 2, 25) pro Messia, et modi allegationis ut ἐπὶ τῆς βάρτου, in rubo, i. e. in eo Pentateuchi loco, qui refert historiam rubi ardentis (Exod. 3, 2 seqq.).

nismos,¹⁾ christianismos,²⁾ imo et paucas voces *persicas*. Quidam etiam loquuntur de *cyrenaismis*, *cilicisms*³⁾ et *syriasmis*.

Relate ad *characterem individualement* scribendi modi auctorum N. Testamenti possumus similitudinem aliquam notare *a)* inter synopticos Matthaeum, Marcum et Lucam; *b)* inter Petrum, Judam et Jacobum, et *c)* inter Joannem et Paulum.

§ 16. De fontibus et subsidiis cognoscendi usum loquendi s. Scripturae.

1. Quatenus est hebraicus, resp. chaldaicus.

Fontes quod attinet, ii possunt considerari *immediati* et *mediati*.

Immediati fontes nulli sunt praeter Libros V. Foederis: tota enim literatura rabbinico-hebraica pertinet ad aetatem, longe posterioriorem fato linguae hebraicae.

Fontes vero *mediati*, qui domesticam traditionem in scholis judaicis conservatam repraesentant, sunt praecipue: antiquae *versiones*⁴⁾, codices *Thalmudici* et *Midraschici*, seu expositiones allegoricae, a Judaeorum doctoribus vulgatae, libri *grammaticorum* et *exegetarum* judaeorum, e. gr. *David Qimchi*⁵⁾ et *Eliae Levitae*⁶⁾, *Massora* et denique *christiani* doctores, qui linguae notitiam a Judaeorum magistris hauserant, uti sunt inprimis *Origenes* et *s. Hieronymus*. Sponte patet, consulendos esse etiam *grammaticos* et *lexicographos* recentiores, quorum opera adducere non est opus.

¹⁾ E. gr.: σουδάριον (Act. 19, 12), κουστωδιά (Matth. 27, 65) etc.

²⁾ E. gr. ἀντίχριστος, „Christi adversarius“ (I. Joan. 2, 18 al.); Χείρας ἐπιτιθέναι (manus imponere) pro „sacramentum Confirmationis aut Ordinis conferre“ (Act. 8, 17; 6, 6 al.); ἄρτον κλῆν (panem frangere) pro „ss. Eucharistiam celebrare“ (Act. 2, 46; 20, 7; I. Cor. 10, 16; 11, 24).

³⁾ E. gr.: ἐκκακῆν (succumbere labori) in significatione: „despondere animum prae metu“ (II. Cor. 4, 16; Eph. 4, 13); καταργεῖν (otiosum, inutile reddere) pro: „destruere“, „abrogare“ (II. Cor. 3, 14). — Cf. S. Hieronymum ad Algasiam, qu. 10.

⁴⁾ Septuaginta, Aquilae, Symmachii, Theodotionis, caeterae hexaplares, nempe „Quinta“, „Sexta“, „Septima“, a loco, quo in hexaplis Origenis positae sunt, sic nominatae. His accedunt paraphrases chaldaicae, Targumin dictae, inprimis Targum Onkelosi in Pentateuchum, quod Christi aetate antiquius creditur et Targum Jonathanis in Prophetas, quod priori proxime accedit, sive aetate, sive fidelitate in sensu verborum reddendo. Has excipiunt versio syriaca Peschito (simplex) et versio Hieronymiana Vulgata.

⁵⁾ Rabbi *David Qimchi* (abbrev. Radaq) natus post a. 1150 in urbe Narbonne in Gallia, † a. 1240 in Provincia (Provence).

⁶⁾ *Elias Levita* (Elihu ben Ašer Hallevi) natus circa a. 1472, † 1549 Venetiis.

Quod pertinet ad antiquitatem, difficile est definire, utrum hebraica, an aramaica, vel arabica lingua per se antiquior sit; verum relate ad nostram cognitionem hebraica aramaicae linguae et haec arabicae praestat: ex lingua aramaica enim supersunt monumenta coeva hebraicis Scripturae Libris, uti sunt partes chaldaicae Danielis et Esdrae, quibus addi possunt antiquae Assyriorum inscriptiones cuneiformibus literis (Keilschrift) exaratae¹⁾, et fortasse etiam *Targum Onkelosi*. E contra vero monumenta *arabicae* linguae vix saeculo VII aerae christianae incipiunt. Etiam *aethiopicae* linguae nonnisi christiana monumenta inde a saeculo IV supersunt.

2. Quatenus est graecus.

Quatenus usus loquendi s. Scripturae est graecus, fontes ei cognoscendo sunt:

- a) libri auctorum *graecorum* in genere, tum illorum, qui ante Christum vixerunt²⁾, tum eorum, qui post Christum floruerunt³⁾;
- b) opera *Josephi Flavii*⁴⁾ et *Philonis Alexandrini*⁵⁾;
- c) *grammatici* et *lexicographi* recentiores.

3. Quatenus est christianus.

Quatenus usus loquendi s. Scripturae est christianus, revocari potest ad *Scripturam* s. et scripta *Patrum Apostolicorum*. Ipsa tamen lectio Librorum Novi Testamenti fere sufficit.

Nec praetereundi sunt scholiastae et glossatores, qui non tantum usum loquendi graecum in genere, sed et peculiarem Novi

¹⁾ Consulenda sunt desuper *Fr. Delitzsch*: Assyrische Grammatik, Berolini, 1889, et ejusdem: Assyrisches Handwörterbuch, Lipsiae, 1894 ss.

²⁾ E. g. *Aristoteles*, Alexandri M. magister; *Polybius*, qui circa a. 200 a. Chr. floruit; *Diodorus Siculus*, Julio Caesari coevus.

³⁾ V. c. *Arianus*, Hadriano (117—138), a quo praetor factus, coevus fuit; *Herodianus*, qui styli simplicitate prae caeteris eminet et circa a. 200 p. Chr. floruit; *Thucydides* praeprius ad s. Pauli dictionem illustrandam commendatur. Neque negligendi sunt hoc sub respectu *ss. Patres* et *scriptores* Ecclesiae graeci.

⁴⁾ *Josephus Flavius* n. a. 37 p. Chr. e genere sacerdotali, inde ab a. 56 p. Chr. vixit Hierosolymis, bene novit historiam Judaeorum sacram et profanam, fuit initio belli judaici dux partis exercitus judaici in Galilaea, serius suscepit officia romana, quibus Romanorum gratiam et praemia cumulata nactus est.

⁵⁾ *Philo Alexandrinus* natus circa a. 20 a. Chr., mortuus circa 50 p. Chr., philosophus et apologeta judaicus, vivens Alexandriae, eruditus in scientiis gentiliis, nec minus Judaeorum literis et in historia populi electi. Varia confecit opera philosophica, apologetica, exegetica et historica.

Testamenti illustrare conati sunt, uti *Hesychius*¹⁾, *Suidas*²⁾, *auctor* etymologici magni, circa finem saec. X vel initio saec. XI vivens, et *Phavorinus*.³⁾

4. Quatenus est singulis hagiographis proprius.

Demum ut est dictio singulis s. Scripturae hagiographis propria, eius usus addiscendus est sive e diligenti consideratione et quadam familiaritate in lectione uniuscuiusque Libri, sive ex expositionibus et observationibus veterum doctorum.

II. De sensu inveniando ope orationis contextus.

§ 17. Notio, divisio et utilitas contextus.

Usus loquendi docet, quaenam significationes singulis vocibus aut formulis in genere convenient; sed haec cognitio ad sensum loquentis inveniendum non sufficit. Nam uni voci aut formulae persaepe plures et vagae significationes competunt, e quibus loquens ad cogitata sua manifestanda unam tantum intendit. Ut cognoscatur, quaenam illa fuerit, reliquarum etiam orationis partium ratio habenda est, seu respiciendus *contextus*, qui itaque definiri potest: *partium orationis nexus et mutua relatio*.

Contextus *dividitur*: 1. Ratione *loci*, seu distantiae eorum quae cohaerent, in *proximum*, *remotum* ac *remotissimum*; *proximus* locum habet in partibus unius eiusdemque propositionis; *remotus* in propositionibus ad eandem periodum pertinentibus; *remotissimus* in locis parallelis.

2. Respectu *modi*, quo orationis partes connexae sunt, in *logicum*, *psychologicum*, *historicum* et *opticum*.

a) Contextus *logicus* ibi adest, ubi membra propositionis et orationis in justis cogitandi legibus fundamentum habent. Possunt

¹⁾ *Hesychius* Alexandrinus floruit saec. IV p. Chr., composuit circa a. 380 ex antiquis Graecorum grammaticis, glossis et scriptis classicis „Lexicon“. Editio novissima procurata est a Mauro Schmidt, Jenae, 1858—1868, 5 t. 4°; edit. alt. ib. 1867.

²⁾ *Suidas*, grammaticus graecus, vixit circa finem saec. X, composuit „Lexicon“, simile operi Hesychii, recenter editum a Godefriedo Bernhardy, Hallae, 1834.

³⁾ *Phavorinus* oriundus e Camerino in Umbria, † 1537, excerpando ex Hesychio et Suida composuit novum „Lexicon“.

Glossas ab ultimis quatuor auctoribus notatas singulari libro *Ernesti* complexus est opere, cui titulus: „Suidae et Phavorini glossae sacrae cum spicilegio glossarum Hesychii et etymologici magni“, Lipsiae, 1781—1787.

itaque sermonis membra se ad invicem habere ut subjectum et praedicatum, vel ut genus et species, vel ut partes et totum, vel ut causa et effectus, vel ut antecedens et consequens etc.

b) Psychologicus nexus adest, ubi praecedentia et subsequenta vi legis idearum associationis cohaerent.

c) Historicus contextus locum habet in copulandis factis historicis; et est vel *chronologicus*, si temporis, vel *realis*, si internae similitudinis, vel *topicus*, si loci ratio in illis connectendis habetur.

d) Opticus contextus adest, ubi prophetae in oraculis suis eventus aevi futuri, tempore proprius vel remotius eventuros, simul adumbrant, quin temporis intervallum, quod inter illos intercedit, innuant. E. gr. prophetia Christi Domini de excidio Hierosolymorum et fine mundi (Matth. c. 24). Cf. Is. 61, 1.

Utilitas contextus maxima est. E contextu *proximo* edocemur, certo subjecto respondere debere conveniens praedicatum; noto substantivo conveniens adiectivum; vel generatim: e certis ad incertorum notionem concludere licere. V. c. Matth. 5, 13. 14: „Vos estis sal terrae“; — „vos estis lux mundi“. Ob subiectum „vos“ praedicata „sal terrae“ et „lux mundi“ sensu metaphorico sumenda sunt.

Sed etiam contextus *remoti* et *remotissimi* utilitas magni aestimanda est. Per hunc imprimis definitur significatio vocabulorum *mediorum*¹⁾, *epicoenorum*²⁾, *polysemorum*³⁾, *oxymororum*⁴⁾, nec non potestas *particularum*⁵⁾, quarum usus in s. Scriptura hinc inde minus accuratus est.

¹⁾ Vocabula *media* sunt illa, quae bono vel malo sensu adhiberi possunt, e. gr. ἐπίσημος (ab ἐπισημαίνω, signum facio desuper): excellens, praestans (Rom. 16, 17) ast: famosus (Matth. 27, 16). Cf.: res sacra et sacra auri fames; „devotus femineus sexus“ et „diabolo se devovere“.

²⁾ Verba *epicoena* (ἐπίκοινος), vocabula animalium, quae pro utroque sexu aequaliter sonant; e. gr. aquila, corvus.

³⁾ Vocabula *polysema* varias significationes admittunt. E. gr. Graecorum: Βίος βίου δεόμενος οὐκ ἔστι βίος; Latinorum: Amici, dum vivimus, vivamus.

⁴⁾ *Oxymora* (ὀξύμωρος), quae absurda esse videntur, revera autem sensum profundiore[m] continent; e. gr. ἀνανδρος ἀνὴρ τῆς Μαρίας (Joseph) apud s. Epiph.; „Dimitte mortuos sepelire mortuos suos“ (Matth. 8, 22). „Qui (Abraham) contra spem cum spe credidit“ (Rom. 4, 18).

⁵⁾ Sic particula copulativa καὶ (*et*) potest significare vel simplicem *copulam*; vel adhibetur loco coniunctionum: *tum, deinde, porro*; ulterius particula καὶ explanat seu illustrat dicta (*καὶ exegeticum* seu *explicativum* = *et quidem, nimirum, nempe*); vel duae sententiae sibi opponuntur (*καὶ adversativum* = *et tamen*, uti Act. 10, 28); vel per καὶ sententiae com-

Caveat autem interpres:

1. Ne per *artificium criticum*¹⁾ vel *hermeneuticum*²⁾ extorqueat nexum, ubi nullus, aut non talis adest.
2. Ne textum sacrum addendo aut mutilando aut immutando corrumpat.
3. Ne tribuat vim contextui justo maiorem, vel justo minorem, quam revera ei inest.

§ 18. Loci paralleli.

Loci paralleli dicuntur illi, qui a se invicem distant, sed de iisdem rebus agunt. Mutua horum locorum ratio parallelismus audit.

Parallelismus *dividitur*:

1. Ratione *fontis*: vel *ejusdem*, vel *diversorum* auctorum. Locos parallelos *eiusdem* auctoris invicem comparari debere, nullum dubium est; quia quivis homo, nisi in retractando versatur, sibi consentire solet.

Sed etiam loci paralleli *diversorum* auctorum secum conferri possunt ad plenius cognoscendam rerum notitiam, idque eo magis, si auctores talium locorum vel tempore, vel disciplina sibi aequales sunt. Id praepimis in s. Scriptura obtinet, quia omnes s. auctores a Spiritu sancto inspirati scripserunt.

2. Ratione *modi* parallelismus est: *a) verbalis*, si in diversis locis eadem occurrunt verba, sive sunt res eadem, sive diversae. E. gr. ejectio nummulariorum e templo (Joan. 2, 14 sqq. et Matth. 21, 13 sqq. coll. cum Luc. 19, 25 sq.), *b) realis*, si in diversis locis eadem tractatur res vel idem objectum, quibuscunque verbis, sive iisdem, sive discrepantibus id fiat. E. gr. octo beatitudines apud Matth. (5, 1—12) et Luc. (6, 20—26).

A locis parallelis distinguendus est *parallelismus*, quem vocant *poëticum* seu *membraorum*. Est hic quidam sententia-

parantur (*καί comparativum*, uti Marc. 9. 48). Exemplum classicum duplicis significationis *καί* habemus Joan. 6, 36: „Sed dixi vobis: quia et (= quidem) vidistis me, et (= et tamen) non creditis.“ Ita etiam particula *καί* = *nam* non est semper causalis, sed nonnumquam etiam explicativa = *nimirum*.

¹⁾ *Artificium criticum* dicitur conatus, lectioni costanti aliam e mera coniectura substituendi lectionem, ut planior redderetur nexum aut sensus. V. c. si quis Matth. 19, 24 loco *κάμηλος* — *κάμιλος* (rudens, funis nauticus) legere vellet.

²⁾ *Artificio hermeneutico* utitur interpres, si significationes rariores sectatur, vel modernam in auctoribus ss. supponit subtilitatem.

rum rhythmus, in eo consistens, quod sententia non simpliciter effertur, sed in plures partes aequaliter distribuitur, ut singula eiusdem membra aequali modo sibi correspondeant.

Dividitur parallelismus membrorum:

a) Ratione *argumenti* in *synonimum*¹⁾ (tautologicum), *antitheticum*²⁾ et *syntheticum*.³⁾

b) Ratione *formae* vero in *perfectum* (Ps. 50, 3) et *imperfectum* (Ps. 21, 5—6. — Cf. Ps. 1, 1).

Parallelismus membrorum videtur Moses ex poësi Aegyptiaca in poësim israhëliticam introduxisse.⁴⁾

In *usu* locorum parallelorum vero *caveat* interpres:

1. Ne loci habeantur paralleli, qui tales non sunt; probe enim ab his distinguendi sunt loci *similes*.

2. Ne *plus* e locis parallelis deducatur, quam eis revera inest; hoc fieret, si certo loco reliqui sic subordinarentur, ut ille quasi basis inconcussa ac terminus aestimaretur, quem non liceat transilire.

3. Ne locus parallelus clarior ex obscuriori explicetur. Hermeneutice autem *clarus* dicitur locus, qui ad usum loquendi, orationis contextum et loquentis conditionem exactus, unum tantum admittit sensum.

4. Ne locus parallelus *alterius* scriptoris praeferatur illi *eiusdem* scriptoris, quia quilibet sui ipsius optimus interpres.

Ad locos parallelos inveniendos plura prostant media, et quidem:

1. Ad *verbalem* parallelismus inveniendum inserviunt *concordantiae biblicae*, *lexica biblica verbalia* et *grammatici biblici*.

Concordantiae biblicae sunt libri, qui ordine alphabetico omnia exhibent s. Scripturae vocabula et formas una cum designatione locorum, i. e. capitum et versuum, ubi occurrant, ita ut uno obtutu cognosci et expendi possint. E. gr. concordantiae *Hugonis* Cardinalis, ordinis Praedicatorum, primum a Francisco *Luca* theologo, denuo studio v. D. Huberti *Phalesii*, o. s. Benedicti, editae,

¹⁾ E. gr. Ps. 19, 3: „Mittat tibi auxilium de sancto et de Sion tueatur te.“ — Is. 53, 5: „Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra.“

²⁾ E. gr. Prov. 10, 6: „Benedictio Domini super caput iusti; os autem impiorum operit iniquitas.“

³⁾ E. gr. Ps. 50, 15: „Docebo iniquos vias tuas et impii ad te convertentur.“ — Ps. 8, 3: „Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum et ultorem.“

⁴⁾ Cfr. *Dr. A. Scholz*, Die Aegyptologie und die Bücher Mosis, pg. 17.

Venetis 1719. — Nuper Parisiis sumptibus P. Lethielleux prodit: *Concordantiarum* universae Scripturae sacrae thesaurus, ea methodo qua P. de Raze disposuit suum Concordantiarum sacrae Scripturae Manuale, adornatus et tabulis Synopticis locupletatus auctoribus PP. Peultier, Etienne et Gantois aliisque e Societate Jesu Presbyteris. — Celeberrimae sunt concordantiae *graecae* auctore Erasmo *Schmidt*, saec. XVII, et *hebraicae* auctore *Buxtorfio*, † 1629.

2. Ad parallelismum *realem* cognoscendum juvant *lexica biblica realia*¹⁾, libri *dogmatici, morales, ascetici*; dein *commentarii* in s. Scripturam, *editiones S. Scripturae*, locis parallelis instructae et propria s. Scripturae *lectio* sic dicta *cursoria*.

III. De sensu inveniendō per conditionem loquentis.

Juxta supremum Hermeneuticae principium praeter usum loquendi et orationis contextum etiam *conditio* (adjuncta) loquentis, tam *interna* quam *externa* interpreti est respicienda.²⁾

Ante omnia autem interpres ad ipsum *loquentem vel orationis auctorem*³⁾ attendat, nam in orationibus, praesertim s. Scripturae, subjectum saepe mutatur, quin mutatio haec expresse indicetur. Cf. Ps. 2, Librum Job, Canticum. Interpres ergo in explicanda quadam propositione accurate determinet, *quisnam* sit *loquens*, dein vero, num loquens e *sua*, an ex *alterius* sententia dixerit.

§ 19. Conditio loquentis externa et interna.

Conditionem loquentis *externam* efficiunt omnia, quae extra animum loquentis sita cum eius tamen cogitationibus in tali nexu sunt posita, ut sine eorum notitia mens ipsius plene et perfecte cognosci nequeat. Huc jam pertinet:

1. *Aetas, patria* et *lingua* loquentis.

2. *Fata factaque* loquentis, ad quae saepe alludit, quae si ignorentur, non posset intelligi, cur hoc, non alio modo, neque

¹⁾ Cf. *Seb. Lueg*, Biblische Realkonkordanz; ed III. procurata per Dr. Fr. Jos. Heim, Ratisbonae, Manz.

²⁾ Quae huc pertineant, nonnulli versu memoriali complectuntur:
„Quis, scopus, impellens, sedes, tempusque locusque
Et modus: haec septem Scripturae attendito lector.“

³⁾ E. gr.: Quidam false contendunt, Joan. 3, 16—21 loquentem esse Evangelistam; loquens enim est Christus. — Cf. Matth. 1, 20—23.

quid dicat. V. c. Paulus Gal. 1, 1 se appellat Apostolum per Christum vocatum. (Cfr. II Petr. 1, 16—18.)

3. *Gestus et pronunciationis tonus*, quo cognito intelligitur, num dicta proprie an tropice, serio an ironice, mitius an severius accipienda sint. E. gr. dum Christus dicit (Joan. 2, 19): „Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud“, manu in pectus suum ostendisse censendus est.

4. *Indoles rerum biblicarum*, ad quas auctores s. vel alludunt, vel a quibus imagines et dicendi occasionem sumunt. E. gr. si Christus Nicodemo dicit (Joan. 3. 3): „Nisi quis renatus fuerit denuo“, certe respexit Rabbiorum loquendi modum, quo proselytos nominabant „novam creaturam“ eosque „regenerari“, „renasci“ debere dicebant.

5. *Conditio tum interna tum externa personarum, ad quas et de quibus fit sermo*. Cognita enim hac conditione intelligitur orationis et modi dicendi ratio. V. c. (Act. 24, 25 sq.) s. Paulus loquitur coram praeside Felice de justitia, castitate et de futuro iudicio, quia Felix deditus erat vitiis, virtutibus illis oppositis. Felix enim, libertinus, a Suetonio (Claud. 28) „trium reginarum maritus“ nominatus, conjugio adulterino copulatus erat cum Drusilla, filia Herodis Agrippae I, sorore regis Agrippae II et uxore legitima principis Emesani Aziz. Ex dictis patet, interpretem s. Scripturae *historiam* populi israelitici et populorum vicinorum, *geographiam* biblicam et *antiquitates* biblicas (seu archaeologiam) optime cognoscere debere.

Conditionem loquentis *internam* efficiunt omnia, quae in animo loquentis sita adeo in ipsius orationem influunt, ut ex eis pendeat, quid dicat, et cur hoc, non alio modo dixerit. Huc referuntur:

1. *Cultura intellectualis.*
2. *Character moralis.*
3. *Naturalis animi indoles.*
4. *Affectus animi.*
5. *Consilium loquentis.*

Cultura intellectualis est complexus cognitionum, quibus homo pollet, sive notitiae hae sint perfectae ac verae, sive erroneae ac falsae.

Character est praedominans et constans animi dispositio, qua quis ad certum sentiendi et agendi modum in omnibus circumstantiis determinatur. E. gr. ratio agendi modi, a Pilato in Christi

damnatione ad mortem observati, illustratur per levem hujus procuratoris characterem.

Sub *naturali animi indole* loquentis vel scribentis intelligimus praevalentem ejus propensionem, ad certam sentiendi et agendi rationem, e nativo temperamento ortam.

E. g. e nativa animi indole vivaci, seu e temperamento sanguinico s. Petri explicari possunt varia phaenomena in vita hujus Apostoli ante missionem Spiritus s. (Luc. 5, 1—8; Joan. 6, 68; Matth. 15, 15. 16; Matth. 14, 28 sqq.; Joan. 13, 6—9; Matth. 16, 16 etc.)

Animi affectio loquentis est animi ejus status sive tranquillior, sive motu quodam vel affectu vehementiori excitatus, eo temporis momento, quo verba facit.

Consilium loquentis est id, quod loquens vel scribens oratione vel scripto suo efficere desiderat.

Si s. Scripturam consideramus, triplex loquentis consilium distinguere possumus, scilicet *commune, generale, speciale*. *Commune* est, quod universae s. Scripturae, tum V. tum N. Testamenti, subest. *Generale*, quod pluribus eiusdem generis Libris simul, v. c. quatuor evangeliiis, subest. *Speciale*, quod uni Libro vel singulis ejusdem Libri partibus, v. c. soli s. Matthaei evangelio subest.

Consilium, tum generale tum speciale est vel *a) didacticum*, si auctor vel loquens cognitionem veritatum, doctrinarum, praeceptorum suppeditare vult; *b) historico-dogmaticum*, si ope historiae certas veritates religiosas probat; *c) polemicum*, si quis certos errores impugnare vel certas veritates tueri contendit.

Hoc ultimum iterum potest esse *directe* vel *indirecte polemicum*. *α) Directe polemicum* dicitur, si expresse vel errores impugnantur, vel veritates propugnantur. *β) Indirecte polemicum* vocatur, si errores, resp. veritates non quidem expresse citantur, attamen tali modo inducuntur, ut facile cognoscas, auctorem errores, resp. veritates istas prae oculis habere. E. gr. consilium Joannis in conscribendo evangelio fuit historico-dogmaticum, ast simul indirecte polemicum, quia contra Ebionitas et Doketas, etsi non nominentur, pugnat.

§ 20. Materia substrata et occasio sermonis.

Loqui restat adhuc de duobus criteriis rationalibus, quae quidem nec ad conditionem loquentis externam, nec internam pertinent, quae tamen cum criteriis modo enumeratis intimo nexu posita sunt. Unum — *materia substrata* — exhibet aliquid in-

terni in ipsis Libris interpretandis; alterum vero — *occasio sermonis* — aliquid externi in sacris auctoribus eorumque Libris.

Materia substrata dicitur ipsa res, de qua auctor loquitur, et circa quam versatur vel integer Liber vel aliqua ejus pars. E. gr. materia substrata evangelii s. Joannis est probatio, Jesum Christum esse verum Deum, eaque imprimis cognosci potest e prologo, sermonibus Christi dogmaticis, expressionibus: verbum, lux, vita etc. de Jesu Christo adhibitis.

Una eademque vox vel dicendi forma saepe diversimode intelligenda est pro diversa substrata materia, de qua est sermo; hinc necessitas perspicitur, in interpretatione materiam substratam respiciendi.

Principia:

1. *Interpretatio, quae repugnat substratae materiae, rejicienda est.*

2. *Interpretatio, quae sola convenit cum substrata materia, admitti omnino debet.*

3. *Inter varias ejusdem loci interpretationes caeteris paribus ea est praeferenda, quae substratae materiae melius congruit.*

Ut probe dignoscatur, *quaenam* sit uniuscuiusque loci substrata materia, imprimis *integer* textus et contextus attente perlegendus est. Aliquando ipse auctor in principio vel in decursu sermonis declarat ac definit, de quo tractaturus sit vel jam tractet. Cf. I. Cor. 7, 1 (commendatio virginitatis); 8, 1 (prohibitio ab esu idolothytorum); 12, 1 (explicatio charismatum).

Occasio sermonis dicitur quaelibet externa circumstantia, quae auctorem movet ad aliquid scribendum vel dicendum. Valde affine est hoc criterium *consilio* loquentis, ita ut in concreto saepe vix possint distingui. Per se tamen haec duo distingui possunt, praesertim cum agitur de iis, quae incidenter a loquente vel scribente pro data occasione proferuntur, nec proprie pertinent ad scopum vel consilium, quo tendit sermo vel scriptum.

Cognita occasione, qua sacri scriptores aliquid protulerunt, dicta obscura vel ambigua bene declarantur; significatio dictionum vel augetur vel imminuitur; sensus proprius a metaphorico distinguitur; denique ratio reddi potest illorum, quae sine causa dicta videri possent. E. gr. Occasio sermonis, qua dicta sunt verba Christi apud Joan. 6, 54 ss., docet, ea proprie accipienda esse. V. 53. enim Judaei scandalizati erant et litigabant dicentes: quomodo hic nobis potest carnem suam dare ad manducandum?

Jesus autem scandalum eorum non removit, dicens illa improprie esse accipienda, sed idem vel magis affirmavit. — Cf. etiam Matth. 10, 5 coll. Marc. 16, 15.

Ratio, qua nobis innotescit occasio loquendi, multiplex est. Imprimis ipse sacer textus saepissime occasionem memorat, ob quam aliquid dictum vel scriptum est. Cf. principium evangelii s. Lucae (1, 1—4). Saepe etiam occasio sermonis colligitur ex attenta consideratione totius sermonis et adjunctorum, quae in ipsis Scripturis narrantur de persona loquente, vel de sacro scriptore. His non raro lucem affundunt testimonia veterum ecclesiasticorum auctorum, qui plura nobis tradiderunt de occasione, qua nonnulli sacri scriptores ad suos Libros edendos inducti fuerint, e. g. s. Hieronymus in libro „de viris illustribus seu de scriptoribus ecclesiasticis“.¹⁾

B. Heuristica christiana.

Hucusque proposuimus criteria interpretationis, quae e ratione ipsa suggeruntur ad sacros Scripturae Libros intelligendos, quatenus hi ab hominibus humano loquendi more exarati sunt. Verum Libri Scripturae sacrae sunt etiam *divini*, i. e. Deum habentes auctorem, quo inspirante scriptores sacri libros suos exararunt.

Divinitas Scripturae est auctoritas divina, qua Scriptura pollet, eo quod Deum habet auctorem.

Inspiratio Scripturae proprie est ratio quasi formalis, qua fit, ut Scriptura habeat auctorem Deum ac proinde divina appelletur et sit. Definiri igitur potest inspiratio: actio illa divina in Scripturam eiusque scriptores, vi cuius Scriptura censetur habere et revera habet Deum pro auctore.

Non est nostrum, inspirationem ipsam probare eiusque limites indicare, sed solummodo regulas proponere, quae ex divina Scripturae auctoritate profluunt.

§ 21. S. Scripturae veracitas.

Cum Deus sit s. Scripturae auctor, qui neque falli, neque fallere potest, sententiae eius hermeneutice verae simul obiective verae sunt, i. e., si sententia aliqua in s. Scriptura affirmatur, certum est, eam etiam in se veram esse. Inde statuimus principium:

Libri s. Scripturae ita sunt interpretandi, ut in dictis inspiratorum hominum nulla unquam falsitas admittatur.

¹⁾ Cf. de opere hoc *Stanislai de Sychowski* opus, cui titulus: Hieronymus als Literarhistoriker. Monasterii apud A. Schöningh, 1894.

Dictum est: *nulla falsitas*, i. e. non solum nullus error contra fidem et mores seu in locis dogmaticis, sed neque in caeteris locis puta historicis aut propheticis. Addidimus: *in dictis inspiratorum hominum*, non enim repugnat quaedam falsa in Scripturis reperiri, quae ab hominibus non inspiratis dicta fuerint.

1. Ipsa inspirationis notio veritatem regulae demonstrat. Diximus enim per inspirationem ita Deum influere et cooperari in singulorum locorum scriptionem, ut vere possit et debeat dici eorum *auctor*. Atqui Deus non potest esse erroris et falsitatis auctor: Ergo. Hinc fit ut in sacris Scripturis veritas hermeneutica cum veritate obiectiva et absoluta semper coniuncta sit.

2. Eadem veritas ostenditur ex sensu ac testimoniis Ecclesiae et ss. Patrum.

S. Clemens Romanus scribit ¹⁾ „Scripturas diligenter inspicite, quae Spiritus sancti vera sunt oracula: attendite in illis nihil iniustum, nihil perversum scriptum esse“, et loquitur non de doctrina Scripturae, sed de historicis narrationibus. S. Augustinus affirmat: „Scripturam veracem esse, nemo dubitat, nisi infidelis aut impius.“ ²⁾ — In commentandis aut defendendis contra paganos seu haereticos Scripturae locis nunquam adduci potuerunt, ut concederent vel minimum errorem in iis contineri, quamvis difficultates gravissimae aliquando occurrerent, libentius ignorantiam suam fatebantur. ³⁾

§ 22. De repugnantibus Scripturae.

Adversarii religionis revelatae auctoritatem s. Scripturae eo maxime infringere satagunt, quod repugnantias plurimas in illa inveniri opinentur.

Repugnantia vero vel *pugna* s. Scripturae dicitur locus, qui vel aliis locis eiusdem auctoris de eadem re eodemque sub respectu tractantibus, vel veritatibus aliunde certis contradicit.

Si notitia haecce in altero loco *Scripturae* reperitur, repugnantia nominatur *interna*, quae igitur est oppositio locorum biblicorum contrarie sonantium. Sin autem notitia illa aliunde explorata est, repugnantia dicitur *externa*.

¹⁾ Epist. I. ad Cor. n. 45.

²⁾ De Gen. ad lit. l. 7, c. 28.

³⁾ Cf. *Dr. Fr. Egger*: Streiflichter über die „freiere“ Bibelforschung. Brixini, Weger, 1899. — Attende etiam ad SS. D. N. Leonis XIII. litteras encyclicas de studiis Scripturae s. (Prov. Deus) ad finem.

Utriusque speciei repugnantiae iterum vel *verae* (ἀντιλογία, ἐναντιλογία ἐναντίωσις) sunt, vel *apparentes* (ἐναντιοφανία, ἀντιφανία).

Pugna s. Scripturae vera esset talis oppositio textus *biblici* cum notitia contraria, ut *idem, de eodem, ratione* undequaque *pari*, hinc *affirmetur*, illinc *negetur*. Repugnantia apparens est illa oppositio, qua, quod hinc affirmatur, illinc ratione non omnino pari negatur: unde elicita ista dissimilitudine repugnantia evanescit.

His praemissis sequentia statuimus:

a) Cum inter sermones *inspiratis proprios*, saltem ut primitus conscripti sunt, enantiologia interesse nequeat, quoties circa hos repugnantia reperitur, haec vel apparens tantum est, vel, stante vera pugna, si interna est, culpa erit librariorum; sin externa, error erit in cognitione aliunde sumta.

b) Si in libris sacris sensa et dicta enarrantur *aliorum*, qui *non sunt inspirati*: his modo repugnantiae verae, modo apparentes inesse possunt.

c) Repugnantiae in dictis *inspiratorum*, cum apparentes tantum sint, ab interprete dissolvi possunt et debent; idem, quantum conceditur, in reliquis praestare conetur.

1. De repugnantiiis internis.

Generatim attendendum est monitum s. Augustini: „In Scripturis, si quid absurdum moverit, non licet dicere: auctor huius libri non tenuit veritatem, sed: aut codex mendosus est, aut interpret erravit, aut tu non intelligis.“ (C. Faust. II. 2.)

Quum vero distingui solent repugnantiae in locis *dogmaticis*, i. e. doctrinam fidei aut morum continentibus, *historicis* et *propheticis*, de singulis tractandum remanet.

a) Causae antilogiarum in locis *dogmaticis* notari merentur:

α) *Diversus auctorum scopus*. Ex hoc enim fit, ut eadem doctrina a diversis auctoribus et in diversis locis vel tradatur vel omittatur, vel accurate et copiose, vel concise et obscure proponatur. Cf. in specie Rom. 3, 28 cum Jac. 2, 24.

β) *Varius usus loquendi*. Nonnunquam enim locutio diversa et singulari notione accipitur, nonnunquam auctor quidam propriam significationem illi attribuit: v. c. Gen. 22, 1 Deus Abrahamum tentasse dicitur; ast s. Jacobus (1, 13) quemquam a Deo tentari negat.

γ) *Diversa tempora*, quibus diversi libri scripti vel sermones habiti sunt, contradictionem aliquando parere videntur. Ita multa,

quae in libris V. T. tanquam praecepta et obligatoria inculcantur, in libris N. T. non amplius urgentur, aut etiam expresse prohibentur, e. gr. circumcisio (Gal. 5, 2.). Et in ipso N. T. quaedam initio permissa vel praecepta fuerunt prudentis oeconomiae causa, quae postea abrogata fuerunt, e. gr. lex de non comedendo sanguine et suffocato.

b) Causae enantiophaniae in locis *historicis* generatim sunt:

α) *Exemplarium menda* praecipue in numeris rerum ac personarum. Ita e. gr. circa numerum annorum regis Saulis I. Reg. 13, 1 difficultas occurrit, cum ibi dicatur: „Filius unius anni erat Saul cum regnare coepisset, duobus autem annis regnavit super Israel.“

β) *Diversus narrandi modus diversorum auctorum*. Hic enim fit, ut, dum alter rem prolixius describit, alter brevius, multisque omissis, alter temporum seriem accurate sequatur, alter negligat, alter circumstantias etiam minutas distinguat, alter vero confuse et in globo, vel verbis generalibus innuat. E. gr. Matth. 26, 8 coll. Joan. 12, 4: „Videntes autem *discipuli* indignati sunt, dicentes: „Ut quid perditio haec?“ — „Dixit ergo *unus* e discipulis eius, Judas Iscariotes etc.“ — Huc etiam referri possunt frequentes enantiophaniae circa numeros, dum aliquis ex hagiographis praecisum numerum ponit, alius autem numerum rotundum, vel tantum approximativum, ut e. gr. circa tempus, quo Hebraei in Aegypto fuerunt, quod Gen. 15, 13—16 dicitur fuisse annos 400, et Ex. 12, 40 dicitur annos 430. Cf. etiam Gen. 46, 27 coll. Act. 7, 14.)

γ) *Diversitas personarum loquentium* saepe difficultatis causa est: aliquando enim non est Scriptura quae loquitur, sed alii loquentes inducuntur, a quibus potest factum vel circumstantia narrari, quae ipsius Scripturae narrationibus repugnat. Ita e. gr. I. Reg. 31, 4 narratur, Saulem in praelio vulneratum ad manus hostium effugiendas sibi necem intulisse, sed postea (II. Reg. 1, 2—10) dicitur, Amalecitam quemdam ipsius Saulis hortatu illum interemisse.

δ) *Denique nominum multiplicitas vel diversitas* multas parere solet apparentes antilogias, cum scilicet una eademque persona varia nomina habuerit, quorum modo unum, modo alterum in Scriptura ponitur, vel cum unum idemque nomen pluribus personis commune fuerit Tali modo v. gr. solvi potest difficultas circa patrem illius Zachariae inter templum et altare occisi, qui Matth. 23, 35 dicitur fuisse Barachias, et II. Par. 24, 20 sqq. vocatur Joiadas.

c) Apparentes antilogiae in locis *propheticis*.

Vaticinia prophetarum ob suam internam obscuritatem saepe invicem contradicere aut cum historicis libris pugnare videntur. Ad has difficultates solvendas haec potissimum prae oculis habenda sunt:

α) Cum *posterius* vaticinium *priori* contradicere videtur, inspiciendum est, num forte unum vel alterum a Propheta absque divina revelatione, seu proprio iudicio prolatum fuit. Cf. II. Reg. 7, 3 coll. v: 5. sqq.

β) *Vaticinia, quibus eventus non respondet*, non ideo falsa sunt aut errorem in historia sacra evincunt: saepe enim in vaticiniis conditio aliqua implicita erat, qua non expleta, vaticinium effectu suo carebat. V. g. Celebre Jonae vaticinium (3, 4): „Adhuc quadraginta dies et Ninive subvertetur“ — implementum non habuit, quia Ninivitae poenitentiam egerunt et ita excidium, sub conditione edictum, evaserunt.

γ) Non omnia quae in vaticiniis habentur tanquam *futurorum praedictiones* praecise consideranda sunt. Solent enim prophetae vaticiniis proprie dictis praecepta aut comminationes coniungere, id est simul edicere et quod futurum est, et quod faciendum esset, aut fieri posset. Praeterea res futuras aliquando non tam praedicunt quam vivis imaginibus et quasi coloribus pingunt.

δ) Si quaedam vaticinia *in sacra historia* impleta non reperiuntur non ideo falsa sunt aut historiae repugnant: potest enim fieri, ut revera implementum habuerint, quod tamen in Scriptura narratum non sit, aut etiam ut nondum advenerit tempus in eis praedictum. Cf. Matth. c. 24 vel Apoc.

ε) Cum prophetae *temporum ordinem* ac distinctionem plerumque non servent, cavendum est, ne contraria putemus ea vaticinia, quae de iisdem rebus vel personis contraria praedicunt, quae tamen distinctis temporibus ac variis respectibus simul optime conciliantur.

ζ) Demum advertendum est, quaedam vaticinia duos continere sensus, alterum *literalem*, alterum *typicum*, qui nisi distinguantur videntur historicis libris contradicere, multa enim, quae in iis continentur, non possunt ad typum historice referri, sed ad antitypum pertinent. Ex. gr. Ps. 71.

2. De repugnantibus externis.

Repugnantiae biblicae externae, i. e. inter Scripturam et notitiam aliunde haustam, diversi generis sunt: modo verba biblica

inspirati, modo *alterius* in Scriptura loquentis cum notitia extranea pugnant; pugna ipsa modo *vera* est, modo *apparens*.

In hisce dijudicandis et tractandis interpres, prout superius notavimus, ante alia inquirat, num lectio textus sacri sit genuina, an usus loquendi recte exploratus et definitus: porro personam respiciat loquentem, num ex inspiratis sit, nec ne.

Adversarii religionis revelatae in id maxime intendunt, ut convincant, sacras Literas cognitionibus aliis certissimis adversari, et ideo ut notitias cuiuscunque generis effatis Scripturae opponant. Nam *mysteria* pugnare aiunt cum decretis rationis, *miracula* cum legibus physicis experientia firmatis, alia *facta* cum historia aut cum cognitione rerum naturalium. Verumtamen, quidquid dicant, nunquam ostensum est, nec unquam ostendetur, effata sacra, i. e. inspiratorum, ita contraria esse cognitioni *omnino certae* cuiuscunque generis, ut inter se componi nequeant. In hisce verissimam probat experientia sententiam: „commenta delet dies.“¹⁾

C. *Heuristica catholica.*

Libri sacri dicuntur etiam *canonici*, quia a legitima auctoritate (Ecclesia) in canonem seu catalogum Librorum sacrorum relati sunt. Exinde oritur externa quaedam auctoritas eorundem Librorum, quae appellatur *canonicitas*, procedens ex infallibili Ecclesiae iudicio, quo internus divinitatis character uniuscuiusque Libri nobis certo innotescit et credendus proponitur. Haec auctoritas Ecclesiae proinde etiam in interpretatione Scripturae sacrae respicienda erit. Igitur praeter regulas, quarum ope privata Librorum sacrorum interpretatio rite instituitur, habetur expositio *authentica*, quae fit per Ecclesiam, cui Deus s. Scripturam custodiendam et exponendam commisit.

§ 23. *Authenticus s. Scripturae interpres.*

Supra (§ 1) dictum est, interpretationem authenticam esse illam, quae ab ipso auctore, vel ab eius legitimo vicario prodit. Si hoc ad s. Scripturam applicamus, interpres eiusdem *authenticus* est:

1. *Spiritus sanctus*, tamquam principalis (primarius) s. Scripturae auctor.

2. *Christus Dominus*, quum locos A. T. interpretatur.

¹⁾ Cf. Leonis XIII. litteras encyclicas de studiis Scripturae sacrae inscriptas „Providentissimus Deus“ de die 18. Nov. a. 1893.

3. *Apostoli*, resp. *auctores sacri* tamquam auctores secundarii (instrumentales), Spiritus s. assistentia donati.

4. *Ecclesia catholica* (magisterium Petro-Apostolicum) interpres authentica s. Scripturae est, et quidem:

a) *Ecclesia docens*, sive in concilio oecumenico congregata, sive per totum orbem dispersa.

b) *Romanus Pontifex*, quando ex cathedra loquens quendam s. Scripturae locum interpretatur.

c) *Unanimis consensus ss. Patrum*. Quodsi omnes ss. *Patres*, loco et tempore inter se distantes, ingenio et eruditione dissimiles, in textu biblico eoque haud raro difficiliore interpretando unanimiter consentiunt, id indicio nobis esse debet, unanimem consensum hunc inniti Apostolicae traditioni, atque ideo consentientem Patrum interpretationem esse interpretationem Apostolorum, a Spiritu s. rectorum, ergo authenticam.

§ 24. Interpretatio catholica enuntiata a concilio tridentino.

Ecclesiam catholicam esse authenticam s. Scripturae interpretem, definivit etiam concilium tridentinum sequenti decreto¹⁾:

„*Ad coercenda petulantia ingenia decernit* (sacrosancta synodus), *ut nemo suae prudentiae innixus, in rebus fidei et morum, ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium, s. Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit et tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum ss. Patrum ipsam Scripturam sacram interpretari audeat, etiamsi huiusmodi interpretationes nullo unquam tempore in lucem edendae forent.*“

Decreto hoc statuit concilium:

1. *Normam*, contra quam s. Literas interpretari non licet, cui potius omnis earum interpretatio respondeat, nimirum *sensum Ecclesiae et unanimem ss. Patrum consensum*. Quaeri posset,

¹⁾ Sessione IV, de editione et usu sacrorum Librorum. — Occasionem huic decreto dedit Card. *Caietanus*, proprie Thomas *de Vio* * 1469 Caëtae † 1535, qui docebat, licitum esse in Scripturis exponendis novam interpretationem proponere, a Patrum unanimi sententia alienam: „quando cum textu concordat, neque cum fidei doctrina pugnat“. (Cf. Paulus Sarpi, *Historia concilii trid.*, Lipsiae, 1690, L. II, pag. 260, cui non contradicit Card. Pallavicini in sua: *Istoria del concilio di Trento*, Libro VI, c. 18.)

cur haec duo distinguantur, scilicet sensus Ecclesiae et consensus Patrum, cum Patrum consensus eatenus tantum auctoritatem habeat, quatenus sensum Ecclesiae repraesentat? Verum sciendum est, Ecclesiam posse mentem suam circa sensum s. Scripturae declarare vel *a)* per aliquod solemne decretum, aut aliquem solemnem et publicum actum, vel vero *b)* per ordinariam praedicationem et communem sensum Episcoporum et fidelium, cuius sensus legitimi interpretes et expositores sunt ss. Patres. Per *sensum Ecclesiae* igitur primus ille (*a*), per *consensum Patrum* alter modus (*b*) intelligendus esse videtur.

Quem vero Ecclesia tenuerit et teneat sensum, ipsa partim *immediate*, partim *mediate* manifestat:

a) Immediate, dum sensum suum sive *directe*, sive *indirecte* indicat:

α) Directe, dum *generatim versionem Vulgatam* sensu latiori authenticam, i.e. in essentialibus cum mente sacrorum auctorum consentientem declaravit (Trid. sess. IV), vel in *specie* determinavit, num hic vel ille s. Scripturae locus *proprie* an *tropice*, et de quanam re ac quomodo intelligendus sit, quod e. g. Ecclesia fecit relate ad verba Christi: „Hoc est corpus meum“, „hic est calix sanguinis mei“, quae proprie intelligenda esse docet Trid. sess. XIII.

β) Indirecte, dum doctrinas fidei et morum expositas certis s. Scripturae locis confirmat et hac ratione simul indicat, quomodo illi loci intelligendi sint. Sic concilium tridentinum (sess. V) indirecte pandit sensum loci epistolae ad Romanos (5, 12): „Per unum hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt“, dum doctrinam de peccato originali hisce verbis Apostoli sustinet.

b) Mediate Ecclesia sensum suum manifestat:

α) Sententias haereticorum falsas, aut singulorum *virorum errores*, perversa sacrae Scripturae interpretatione nixos, damnando.¹⁾

β) Preces publicas introducendo, *praxin* et *consuetudines* pias servando, quibuscum hic vel ille quorundam s. Scripturae locorum sensus conciliari nequit.²⁾

¹⁾ Uti Origenis evirationem, Matth. 5, 29. 30; 18, 8. 9; 19, 12 et Chiliastrarum commenta, Apoc. 20, 4 et similibus locis innixa.

²⁾ Sic, dum Ecclesia *Psalmorum cantum*, vel *Breviarii recitationem* clericis iniungit et *longiores preces*, e. gr. Rosarium, observat, *mediate* manifestat, verbis Christi (Matth. 6, 7): „Orantes autem nolite multum loqui“, preces longiores non prohiberi.

Si e nominatis subsidiis sensus Ecclesiae non potest cognosci, tunc, uti decretum concilii docet, confugiendum est:

c) Ad *interpretationem ss. Patrum*, quorum consensus est sensus Ecclesiae; nam Patres, uti s. Augustinus ait¹⁾: „quod invenerunt in Ecclesia, tenuerunt; quod didicerunt, docuerunt; quod a patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt.“

Ut autem Patrum interpretatio *norma* sit interpretationis catholicae, debent in sensu cuiusdam loci determinando *omnes consentire*; quodsi quisquam ex professo dissentit, quin sententia eius contraria a reliquis de eadem materia loquentibus aperte impugnetur, aut ceu erronea reiiciatur, consensus reliquorum jam non est unanimitas. De cetero *non* requiritur consensus omnium Patrum *mathematice universalis*, quia non omnia Patrum opera ad nos pervenerunt, nec etiam omnibus necessitas aut occasio erat, de iisdem s. Scripturae locis verba faciendi, sed sufficit consensus eorum *moraliter universalis*, i. e. tot et talium Patrum, quorum testimonium fides totius Ecclesiae merito haberi possit.

Talis *consensus Patrum unanimitas* habendus est:

α) Si Patres maxime insignes priorum VI saeculorum concordant.

β) Si plures Patres consentientes tanta cum confidentia et certitudine loquuntur, ut ne minimam quidem timeant contradictionem.

γ) Si pluribus tantum consentientibus notum est, Patres reliquos non nisi ideo silere, quia deerat ipsis occasio, fidem suam contestandi.

δ) Si omnes vel saltem praecipui Patres aut Orientis aut Occidentis consentiunt eisque a nemine orthodoxorum contradicitur.

ε) Si nonnullorum Patrum consentientium effata ab Ecclesia approbata sunt.

2. Unanimitas Patrum consensus spectet necesse est res *fidei* et *morum christianorum*, qui loci breviter vocari possunt *loci dogmatici*.

Id postulat concilium tridentinum, dum decreto illo definit *ambitum* eorum, quae ad illam normam sunt interpretanda, dicens:

„*In rebus fidei et morum, ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium.*“ Sub „*rebus fidei et morum*“ intelligendae sunt res *religiosae*, res *religionis christianae*, quod

¹⁾ Contra Julianum I. II, c. 9.

sequentibus verbis, explicationis causa adiunctis, innuitur. *Per aedificationem* seu aedificium doctrinae christianae autem non tantum summa doctrinarum christianarum, sed etiam earum *argumenta* et *fulcra* intelliguntur.¹⁾ E mente concilii ad illam normam interpretandi sunt omnes s. Scripturae loci, quorum argumentum cum doctrina Ecclesiae tali in nexu positum est, ut illis contra sensum Ecclesiae intellectis dogma quoddam vel immediate subverteretur, vel saltem dogma de inspiratione Scripturae sacrae tangeretur.²⁾

Decretum hoc dogmaticum et positivum proinde indicat, sensum Ecclesiae in determinatis locis amplectendum esse, et verba „*in rebus fidei et morum ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium*“ non sunt exclusiva, i. e. non conceditur libertas absoluta exponendi in rebus historicis et physicis, quia etiam in his rebus interpretationes, quae dogma inspirationis Librorum sacrorum offendunt, ad res fidei spectant, de quibus iudicandi ius Ecclesiae competit.³⁾

3. Concilium *rationem* reddit, cur non liceat in rebus fidei et morum christianorum s. Scripturam *contra sensum Ecclesiae interpretari, dicens*: „*Cuius* (Ecclesiae) *est iudicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum.*“

Dicitur Ecclesia *iudicare*, quia Ecclesia non investigat sensum singulorum s. Scripturae locorum, sed qua authentica interpres unanimi ss. Patrum testimonio nixa ac doctrinam Apostolicam tenens, sententiam fert, quinam sensus et quaenam interpretatio cum doctrina Apostolica vel conveniat, vel divergat.

4. Tandem concilium significavit *scopum* huius decreti, dicens: „*Ad coercenda petulantia ingenia — ut nemo suae prudentiae innixus — sacram Scripturam ad suos sensus contorquens — interpretari audeat.*“ Editum ergo est hoc decretum, ut arcerentur s. Scripturae *abusus*, qui petulantia hominum fiunt.

¹⁾ V. c. Matth. 13, 55 et Marc. 6, 3, num Christo *fratres* et *sorores* fuerint sensu proprio? — Joan. 14, 28: „Pater maior me est.“

²⁾ Cf. „Der Katholik“, 1898, art. Th. Granderath S. J.: „Zum tridentinischen und vatikanischen Decrete über die Auslegung der hl. Schrift“, ubi auctor sequentem thesin statuit: „Das Concil von Trient und vom Vatikan erklärt den katholischen Exegeten in religiösen Dingen der hl. Schrift von der Auctorität der Kirche abhängig, in den profanen aber enthält es sich, Abhängigkeit des Exegeten auszusprechen. Nach theologischen Prinzipien ist der Exeget in den profanen Dingen der hl. Schrift, insofern sie vom Religiösen ganz losgelöst sind, frei und unabhängig.“ — Cf. etiam Dr. Franz Egger, Streiflichter über die „freihere“ Bibelforschung, Brixen, Weger, 1899.

³⁾ Patet id ex Actis concilii Vaticani. Cf. Collectio Lac. VII. 240 sqq.

Quamvis decretum hoc forma *negativa* conceptum sit: „*ne quis contra eum sensum*“ etc., per se tamen elucet, illud simul complecti *positivum* praeceptum: *S. Scripturam iuxta sensum Ecclesiae et unanimum consensum ss. Patrum interpretare*. Veritatem huius confirmat *professio fidei* catholicae, ad decreta concilii tridentini composita, a Pio IV confirmata et ab universa Ecclesia agnita et introducta, quae sensum decreti illius *positivè* exprimit: »*S. Scripturam iuxta eum sensum, quem tenuit et tenet sancta mater Ecclesia . . . admitto, nec eam unquam nisi iuxta unanimum consensum Patrum accipiam et interpretabor.*“

Nihilominus quidam catholici auctores, decretum tridentinum perverse interpretantes, dicebant, decretum esse merae disciplinae, et non absolute pro quovis tempore, sed solum pro illis adiunctis, quibus editum est, habere valorem; alii ¹⁾ vero dicebant, ipsum nullam positivam normam praescribere, sed ita intelligendum esse aiunt, ut solummodo fas non sit, interpretando Scripturas dogma aliquod fidei ab Ecclesia definitum excludere et negare.²⁾ Hi nempe contendebant, concilium sub sensu Ecclesiae non intellexisse *sensum Scripturae* ab Ecclesia propositum, sed sensum, seu *doctrinam fidei*, quam Ecclesia docet, ita ut decreto concilii solum vetitum esset, s. Scripturam contra *analogiam fidei* catholicae exponere. Attamen hanc sententiam iam prius a plurimis catholicis scriptoribus oppugnatam reiecit etiam concilium *vaticanicum* sequenti declaratione ³⁾: „*Quoniam vero, quae sancta tridentina synodus de interpretatione divinae Scripturae ad coercenda petulantia ingenia salubriter decrevit, a quibusdam hominibus prave exponuntur, nos idem decretum renovantes, hanc illius mentem esse declaramus, ut in rebus fidei et morum, ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium, is pro vero sensu sacrae Scripturae habendus sit, quem tenuit ac tenet sancta Mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum, atque*

¹⁾ Primus, qui novam hanc decreti interpretationem invexit, fuit *Foannes Fahn* in introductione in LL. V. Testamenti, I, § 91. Ipsum secuti sunt: *Anonymus eius vindex*, Lipsiae, 1822, pag. 106, 119 sqq., *Arigler*, *Hermeneutica bibl. gen.*, Viennae, 1813, pag. 31—34, *Lang*, *Patrologia*, Budae, 1859, pag. 278 et etiam clarissimus *Möhler* in *Symbolica*.

²⁾ Cf. schema Constitutionis dogmaticae de doctrina christiana etc. Annotationes. V. Collectio Lacensis. VII. 523 b. c.

³⁾ Sess. III, cap. II, de revelatione.

ideo nemini licere, contra hunc sensum aut etiam contra unanimum consensum Patrum ipsam Scripturam sacram interpretari“.

Decreta concilii tridentini et vaticani nullam novam interpretandi regulam induxerunt, quod e constanti Ecclesiae testimonio ac traditione evincitur. — *S. Hippolytus* narrat ¹⁾, Noëtum ex ordine sacerdotali depositum fuisse, quod Scripturas non iuxta mentem Patrum et Ecclesiae, sed ex proprio iudicio exponeret. — Accedit auctoritas *conciliorum*, e. gr. can. 19 conc. trullani, ubi Ecclesiae praesulibus hoc praeceptum iniungitur: „*Si ad Scripturam pertinens controversia aliqua excitata fuerit, ne eam aliter interpretentur, quam quomodo Ecclesiae luminaria et Doctores suis scriptis exposuerunt.*“

Tam firma et universalis haec olim fuit Ecclesiae persuasio et praxis, ut ipsi schismatici, inde a saeculo IX a Sede Apostolica divulsi, eandem tamen regulam retinuerint in expositione Scripturarum, ut solemniter declaraverunt in concilio Hierosolymis coacto a. 1672 adversus Reformatorum errores: siquidem in professione fidei ibi prolata et confirmata inter cetera haec leguntur: „*Credimus, ss. Scripturas fuisse revelatas, eisque propterea non ut libuerit, sed secundum Ecclesiae catholicae traditionem et interpretationem adhibendam esse fidem.*“ ²⁾

§ 25. Analogia fidei.

Decretum tridentinum statuit, locos s. Scripturae authentice iam explicatos, non aliter esse interpretandos, quam iuxta sensum Ecclesiae et unanimum consensum ss. Patrum. „*In ceteris analogia fidei sequenda est, et doctrina catholica, qualis ex auctoritate Ecclesiae accepta, tamquam summa norma est adhibenda: nam, quum et sacrorum Librorum et doctrinae apud Ecclesiam depositae idem sit auctor Deus, profecto fieri nequit, ut sensus ex illis, qui ab hac quoquo modo discrepet, legitima interpretatione eruatur. Ex quo apparet, eam interpretationem ut ineptam et falsam reiiciendam, quae vel inspiratos auctores inter se quodammodo pugnantes faciat, vel doctrinae ecclesiae adversetur.*“ (Prov. Deus).

¹⁾ Σύνταγμα κατὰ αἰρέσεων λβ (32).

²⁾ Proh dolor, novissimis temporibus schismatici et in hac causa Protestantibus sequuntur. Theophanes *Prokopovič* inter Russos expresse docet, s. Scripturam solam esse regulam fidei. Theologus *Macair* (Macarius) autem affirmat, libros deutero-canonicos non esse inspiratos.

Analogia pro suo etymo est relatio (Cicero: portio); dein congruentia alicujus rei ad aliquid relatae. *Analogia fidei* ¹⁾ est congruentia eorum, quae ad fidem pertinent, seu convenientia unius vel plurium veritatum cum summa veritatum religiosarum, quas Ecclesia credendas tradit fidelibus.

Considerari potest analogia vel inter solas veritates in Scriptura revelatas, vel inter omnes veritates fidei, sive in Scripturis contineantur, sive tantum in traditione, sive in utroque simul revelationis fonte. Si primo illo modo consideretur, dicitur analogia fidei *biblicae*, si altero modo, dicitur analogia fidei *catholicae*.

Protestantes, qui nullum alium agnoscunt revelationis ac fidei fontem praeter sacram Scripturam, analogiam primam tantum postulant, quae fere confunditur cum parallelismo biblico (locis parallelis).

Analogia fidei *biblicae* iterum considerari potest: *a*) quatenus in *uno auctore* sacro, e. gr. s. Paulo, proposita invenitur (analogia fidei biblicae sensu strictissimo); vel *b*) quatenus in omnibus *Novi Testamenti* Libris proposita reperitur (analogia fidei biblicae sensu strictiori); vel *c*) quatenus *Veteris* et *Novi Testamenti* Libris clare continetur (analogia fidei biblicae sensu latiori).

Interpreti s. Scripturae analogiam fidei adhibere *licet*. Si enim dicta philosophorum obscura e genio totius systematis illorum, aut in iurisprudencia leges ambiguae iuxta genium totius legum codicis explicantur, non perspicitur, cur id non in s. Scripturae expositione esset permissum? Omnes enim Libri sacri ad eundem veracissimum et sapientissimum Deum referendi sunt, quippe qui utriusque Testamenti unus est auctor.

Sed usus analogiae in s. Scripturae interpretatione non tantum licitus verum et *imperatus* est in illis locis, qui nec ab Ecclesia, nec per unanimem ss. Patrum consensum sunt explicati.

Admissa igitur existentia analogiae fidei catholicae, sequentes *regulas* statuimus:

1. *Omnis interpretatio analogiae fidei catholicae repugnans eo ipso reiicienda est.*²⁾

2. *Quamvis non omnis interpretatio analogiae fidei catholicae conformis eo ipso statim admittenda sit ut verus*

¹⁾ Phrasis haec desumpta esse videtur e Rom. 12, 6.

²⁾ Cf. Calixtinorum explicationem verborum Domini, Eucharistiam instituentis et deinde Apostolis praecipientis: „Hoc facite in meam commemorationem“ (Luc. 22, 19 sq. coll. I. Cor 11, 24), de positivo praecepto, Eucharistiam fidelibus ministrandi sub utraque specie. (Cf. etiam Matth. 19, 9.)

*Scripturae sensus, nihilominus consideratio eiusdem analogiae fidei etiam positive ad rectam Scripturae expositionem inveniendam interpretem iuvat ac dirigit.*¹⁾

D. De quibusdam falsis S. Scripturam interpretandi principiis.

§ 26. Interpretationis rationalisticae origo, progressus et variae formae.

Quamvis antiqui haeretici *practice* spernerent catholica principia et Scripturam s. ad suos errores contra Ecclesiae mentem detorquerent, generatim tamen non enunciabant *theoriam* aliquam, qua dicerent, Scripturae interpretationem independentem esse a sensu Ecclesiae et traditionis: quinimo omnibus modis conabantur, Ecclesiam et Patres in suum sensum pertrahere. Demum „*Reformatores*“ Lutherus, Calvinus, Zwinglius aliique formaliter ut principium enunciarunt: *Unumquemque fidelem per se et absque ullo respectu ad authenticum Ecclesiae magisterium Scripturam intelligere posse et ex ea fidei suae normam accipere debere.* Hoc commune fuit principium omnium Protestantium.

Verum in explicanda ratione, qua unusquisque Christianus ad Scripturarum intelligentiam perveniat, inter se dissentiebant et in duo diversa systemata abierunt: aliud est systema *rationale* Lutheranorum, Anglicanorum aliorumque, qui e privato uniuscuiusque iudicio dicebant, Scripturae sensum certo determinari posse; aliud autem est systema *pietisticum*, a Calvinistis proclamatum, in quo supponitur, unicuique fidelium Spiritum s. adesse, interna et privata illustratione revelantem Scripturarum sensum.

¹⁾ Cf. ad primam partem Joan. 20, 23: „Quorum remisistis peccata, remittuntur eis“, quod Protestantes false explicant de potestate data Apostolis, praedicandi Evangelium et per praedicationem excitandi fidem, qua demum peccata remittantur. Ad partem secundam videas I Cor. c. 7, ubi Paulus doctrinam de virginitate et matrimonio breviter perstringit, supponens ea, quae viva voce de iis docuerat, et ad ea appellans, inquit v. 17: „Sicut in omnibus ecclesiis doceo.“ — Speciminis causa afferantur quidam loci s. Scripturae, qui positive lucem accipiunt ex analogia fidei catholicae. Ita e. gr. nisi theologus ex Ecclesiae doctrina sciret, sacramenta Baptismi et Confirmationis praeter gratiam sanctificantem etiam indelebilem characterem animae imprimere, nihil tale suspicaretur in verbis Apostoli II Cor. 1, 22: „Qui (Deus) et signavit (σφραγισάμενος) nos et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris“, aut in illis similibus Ephes. 1, 13: „In quo et credentes signati estis (ἐσφραγισθητε). Spiritu promissionis sancti“; doctrina vero hac supposita illico patescit allusio ad characterem Sacramenti indelebilem. Cf. Matth. 18, 18 et 16, 19.

I. Systema rationalisticum.

1. Systema rationalisticum, a Luthero proclamatum, mox etiam a Zwinglianis et Anglicanis approbatum est. Attamen distingui debet primarium systema rationale Protestantium — nominemus illud brevitate causa *protestanticum* — et *rationalisticum* stricte tale. Utrumque convenit in eo, quod excludat Ecclesiae iudicium et solam rationem iudicem constituat in s. Scripturae interpretatione. Discrepant autem in hoc, quod *Protestantes* (orthodoxi dicti) rationem volunt esse iudicem sub respectu tantum *hermeneutico*, scilicet in decernendo, quinam sit Scripturae sensus. Hunc autem semel inventum parati sunt recipere, etiam si aliquid supernaturale contineat; siquidem Scripturae tum veracitatem tum divinitatem admittunt. *Rationalistae* sensu stricto vero rationem individualement iudicem constituunt etiam sub respectu *critico*, scilicet in decernendo, utrum sensus Scripturae verus sit et admittendus, an falsus et corrigendus. Primi volunt per se iudicare de sola veritate hermeneutica locorum s. Scripturae, secundi etiam de veritate objectiva.

2. Principia memorata mox fructus suos edere coeperunt, discordiam nempe incredibilem. Ut ingruenti malo remedium afferrent, coeperunt Protestantes consessus seu *consistoria* convocare et *symbola fidei* seu, uti vocabant, „*confessiones*“ (e. gr. augustanam, helveticam) et *libros symbolicos* edere. A professoribus et ministris suis non modo iusjurandum exigebant, sed aliquando etiam mulctis et carcere conabantur omnes ad symbolicam illam fidei professionem cogere. Ast non est allatum tali modo discordiae remedium, imo mox elementa et fundamenta religionis christianae labefactari coeperunt per *Socinianismum*.¹⁾ Dicebant nempe Sociniani, mysteria christianae fidei in Scripturis revelata eo tantum sensu esse admittenda, quatenus ad veritates philosophicas (i. e. rationis captum non transcendentem) reduci possunt, non autem eo sensu, quo captum rationis superant. Interim vero terminologia dogmatico-ecclesiastica retinenda est. Sociniani igitur a Rationalistis proprie non differunt, nisi forte in terminologia, seu in usu loquendi magis dogmatico.

¹⁾ Auctores Socinianismi sunt: *Laelius Socinus*, natus Senae in Italia, vivens in Polonia et Helvetia, † 1562 Tugurii. Ipsius nepos et haeres, *Faustus Socinus*, † 1604, ex acceptis haereditate scriptis systema antitrinitarium, in catechismo rakowiensi contentum, composuit. Haeretici hi in imperio austriaco (in Hungaria et Transsilvania) sub nomine „Sociniani“, „Unitarii“, vel „fratres poloni“ specialem sectam constituunt.

Haec effrenis cogitandi licentia, qua omnis revelatio ac genuina Scripturae interpretatio tollitur, proprie *Rationalismus* religiosus ac biblicus, seu exegeticus dici solet. Rationalistae hi — praeprimis in Germania — specie tenus Scripturam admittebant et summis laudibus extollebant, interim vero ope biblicae eruditionis, praesertim philologiae et archaeologiae ita eam explicandam esse contendebant, ut omnia supernaturalia, sive in ordine veritatum (mysteria), sive in ordine factorum (miracula) ab ea eliminarentur.

Rationalismus biblicus, qui a medio saeculo 18. apud Protestantes florere coepit, nova systemata hermeneutica introduxit, quorum principalia sunt: systema accommodationis, systema interpretationis moralis, systema interpretationis psychologicae seu notiologicae et systema interpretationis mythicae.

a) Systema accommodationis.

Systematis accommodationis auctor fuit Joannes Salomon *Semler*, professor hallensis, † 1791. Hic primum plures Libros sacros e canone eiecit asserens, eos ab ipsis Judaeis tanquam profanos habitos fuisse. Ita praesertim A. T. Libris quam plurimis characterem divinum denegavit. In novo Testamento plura rationi repugnare deprehendit, noluit autem Jesum aperte impugnare, ne lectores suos offenderet. Excogitavit igitur systema accommodationis.

Accommodatio in genere est loquendi aut agendi ratio aliis attemperata. Ejus species sunt:

a) *paedagogica*, si quis institutionem suam ad captum et indigentias alterius attemperando nonnisi ea et eo modo docet, quae a discipulo intelliguntur;

b) *moralis*, ubi quis actionem in se licitam ratione habita aliorum conscientiae vel ponit, vel omittit;

c) *aesthetica* seu *rhetorica*, quando loquens ad sua cogitata sensaque exprimenda verbis alterius utitur;

d) *negative dogmatica*, dum aliquis relate ad falsas aliorum opiniones vel silet, vel eas nonnisi indirecte approbat; et

e) *positive dogmatica*, si quis aliorum sententias, quas imperfectas aut falsas esse scit, tanquam suas affert, approbat et ut veras tractat.

Christum et Apostolos *formaliter* (paedagogice, moraliter, aesthetice et negative dogmatice) se accommodasse, non est cur negemus: ipsos vero *materialiter*, seu positive dogmatice, se accommodasse, nunquam possumus concedere.

Semler vero, cui Scriptura non fuit, nisi collectio librorum, qui olim in coetibus christianis praelegebantur, neque tamen majorem quam profani habuerint auctoritatem, contendere ausus est, Christum Dominum et Apostolos sesse falsis Judaeorum opinionibus *materialiter* seu positive dogmatice accommodasse, i. e. illos multa docuisse, quae cum falsa judaica doctrina consentiant, quamvis ea falsa esse scirent. Christum et Apostolos nempe, licet praejudiciis judaicis minime tenerentur, scivisse, nequaquam sperari posse Judaeorum conversionem ad evangelicam doctrinam, si Judaeos ab illis erroribus ac praejudiciis avertere tentarent. Quam ob causam diligenter discernendas esse veras Domini doctrinas ab erroribus judaicis, i. e. ab omnibus doctrinis, quas Judaeos illa aetate tenuisse opera Philonis Alexandrini, Josephi Flavii et Rabinorum ostendunt. Primas illas veritates (naturales) recipiet interpres tanquam partem religionis evangelicae, alterius vero classis doctrinas (supernaturales) reiiciet tanquam erroneas Judaeorum opiniones.

Catholici Scripturam tum Antiqui tum Novi Testamenti pro collectione Librorum sacrorum habemus, proinde systema praedictum *impium* declaramus.

Accommodationem autem positive dogmaticam quod attinet, gravissimum sane est peccatum, si quis aliorum errores externe et positive approbat, licet interne dissentiat. Ast character Christi et Apostolorum talem accommodationem omnino excludit, character inquam sive personalis et privatus, sive officialis, uti aiunt, et publicus. Exinde systema Semler-i, qui Dominum et Apostolos aperti mendacii accusare audet, etiam *blasphemum* stigmatizandum est.

Loci tandem illi s. Scripturae, quos Semler et asseclae ipsius ad probandum suum systema proferunt (I Cor. 3, 1. 2 coll. Hebr. 5, 12; I Cor. 9, 20; Matth. 9, 2; 11, 14; Act. 16, 3 etc.), de accommodatione formali (videsis supra *a) b) c) d)*) explicandi sunt.

b) Systema interpretationis moralis.

Immanuel Kant, philosophus celebratissimus Regiomontanus, (* 1724, † 1804), principium fundamentale Hermeneuticae biblicae hoc esse contendit¹⁾: Sensus *moralis* literalis est praefendus; proinde neglecto etiam literalis, ubi opus fuerit, semper investigandus et exponendus est moralis. Per sensum moralem

¹⁾ In operibus: „Kritik der reinen Vernunft“, 1781; „Kritik der praktischen Vernunft“, 1788, et „Religion in den Grenzen der reinen Vernunft“, 1793.

autem non illum intelligit, qui ad pietatem fovendam et morum sanctitatem promovendam locis biblicis literaliter expositis adjicitur, sed illum, quo effata biblica sensu literali intellecta ad principia practica rationis purae revocantur et perficiuntur, ubicunque sensus literalis hisce principiis non satis consentaneus esse videtur. Perficiendum vero, resp. *sensu morali* exponendum esse omne illud, quod ordinem naturalem et rationis principia supergreditur.

Kant ipse suam interpretationem *authenticam* vocabat, sequaces vero *historicam*.

Hodie dum non modo a Catholicis sed etiam ab orthodoxis Protestantibus hujusmodi systema passim rejicitur, et quidem jure, nam omnino *arbitrarium, impium, absurdum* ipsoque *interpretationis nomine indignum est*.

Etenim falsum est, Scripturam sacram non nisi moralia praecepta continere. Falsum porro, impium ac absurdum est affirmare in s. Scripturis quaedam inveniri, quae si accipiuntur secundum sensum historicum et literalem, cum moralibus principiis conciliari non possint. Imo ne nomine quidem interpretationis digna est haec methodus. Interpretari enim significat illud ipsum intelligere atque exponere, quod auctor dicere voluit, non autem, eo rejecto, aliud quidpiam ei substituere.

c) Interpretatio psychologica seu notiologica.

Hanc interpretationem introduxit Dr. Henricus Eberardus *Paulus*, professor Heidelbergensis, (1761—1851).¹⁾ Totum artificium huius interpretationis in nova quadam distinctione inter *factum* narratum in s. Libris et inter *judicium* de hoc facto consistit. Priori nomine designat Paulus rem, quam Evangelistae spectatores accidisse testantur, altero opinionem, quam sibi de huius rei causis efformarunt. In narrationibus autem factum et iudicium ita copulari et permisceri censet, ut plane confundantur. Interpretis igitur munus esse statuit, ut in evangelicis narrationibus *factum purum* a spectatorum et auctorum *judiciis* separet; quare inquirat oportet, quatenam adjuncta ob erroneum iudicium forte sint ommissa, quatenam alia addita. E. gr. Dominus noster quinque panibus quinque millia hominum satiasset narratur.²⁾ Jam vero — dicit prof. Paulus — hoc fieri non potuit; supplenda igitur est circumstantia quaedam ab Evangelista ommissa, sc. Christus ipse revera non dedit nisi quin-

¹⁾ In operibus: „Philologisch-kritischer und historischer Commentar über das neue Testament“, (1800—1804), et „Das Leben Jesu“, (1828).

²⁾ Joan. 6, 2—15; Luc. 9, 11—17; Marc. 6, 33—46; Matth. 14, 13—23.

que panes hordeaceos, sed sua liberalitate permovit alios, ut ipsi quoque panes et pisces, quos secum habuerunt, inter pauperes, qui nihil attulerunt, distribuerent. — Si s. Petrus dicitur¹⁾ statere in ore piscis invento tributum solvisse, hoc ita intelligendum esse arbitratur: S. Petrus piscem a se captum vendidit atque pretio acquisito tributum solvit.

Talem interpretationem prorsus *arbitrariam et absurdam* esse, nemo est, qui non videat. Nititur enim falsa suppositione, nullum eventum praeter ordinarias naturae vires admitti posse. Porro violenta prorsus est haec interpretatio et naturae Hermeneuticae contraria, utpote quae nulla certa lege nullisque finibus circumscripta appareat.

d) **Systema interpretationis mythicae.**

Mythus (μῦθος = verbum) est significativa, historiae formam prae se ferens aut ideae aut facti cuiusdam explicatio. Mythos hosce distinguunt: a) *historicos*, b) *philosophicos*, c) *poëticos* et d) *mixtos*.

Historicos mythos vocant narrationes antiquas de rebus vere gestis, multis tamen figmentis et prodigiosis adjunctis exornatas; *philosophicos* mythos (philosophemata) dicunt eos, in quibus tota ideae — imprimis religiosae vel moralis — repraesentatio ficta et historico quodam involucro donata est; *poëticos* mythos vocant narrationes vel omnino e poëtarum imaginatione exortas, aut saltem poëticis formis et figmentis ornatas; *mixtos* denique vocant illos, qui de duobus prioribus aut de omnibus tribus prioribus speciebus participant.

Saeculo elapso usus invaluerat apud literatos et criticos, praesertim Germanos, philosophice explicandi *mythos*, seu fabulas in antiquis diversarum gentium libris narratas et in carminibus veterum poëtarum obvias, ita ut Christianus Gottlob *Heine* (1729 — 1812), professor Gottingensis, absolute affirmaverit: „a mythis omnem priscorum hominum cum historiam tum philosophiam procedere“.²⁾

E mythologiis paulatim haec methodus translata fuit ad libros *historicos* Graecorum et Romanorum opera praesertim Friderici Augusti *Wolf* (1759—1824), professoris Hallensis, auctoris scientiae, quae *archaeologia* sensu latissimo nuncupatur, et Bartholdi Georgii

¹⁾ Matth. 17, 23—26.

²⁾ Cf. Opuscula academica, VII, pg. 189, 190, 191; et Appollodori Atheniensis Bibliothecae libri tres et fragmenta, curis secundis illustravit *Heine*, p. XVI.

Niebuhr (1776—1831)¹⁾; unde facilis erat transitus ad s. Scripturae Libros, pro iis scilicet, qui jam pridem divinam Scripturae inspirationem in dubium revocaverant, aut omnino negaverant, etsi Heine expresse declaraverit, ideas suas non habuisse locum in populo israëlitico.²⁾

Revera sub finem elapsi saeculi jam memoratus Semler et Joannes Gotth. *Eichhorn* (1752—1827), professor Gottingensis, mythicum systema in s. Scripturae Veteris Testamenti interpretationem inducere ausi sunt et in Guilielmo Martino Leberecht *De Wette*³⁾ (1780—1849), sequacem fidelissimum invenerunt.

Ferdinandus Christianus *Baur*⁴⁾ (1792—1860), auctor *scholae tubingensis, quae se „criticam“ vocitabat*, systema hoc etiam ad Libros Novi Foederis extendere coepit. Eum vero ceterosque myticos temeritate et impietate superavit *David Friedericus Strauss*⁵⁾ (1808—1874).

Hic totam historiam evangelicam mythum declaravit, contendens, Libros ss. Novi Testamenti demum altera parte saeculi II ab impostoribus conscriptos fuisse. Jesus Christus ipsi simpliciter est homo iudaeus, qui a quodam Joanne baptizatus, totam Palaestinam cum discipulis suis peragravit, homines ad regnum messianum invitans. Cum autem Pharisaeorum doctrinam impugnaret, ab eis crucifixus est. Cetera omnia in Evangeliiis de Christo Domino narrata figmenta Iudaeorum dicit, meros mythos, saeculo II. in hodiernam formam redactos. Quantopere autem in hocce erraverit, quilibet attente percurrens testimonia antiquorum, facile intelliget.

¹⁾ Filius celeberrimi itineratoris Karstensis Niebuhr, scripsit: *Römische Geschichte*, (1811—1832), ed. 2, (1827—1842).

²⁾ „Notabili discrimine recedit hebraica doctrina ab omni vetere sapientia.“ Vide *Opuscula academica*. t. VI, pg. 235

³⁾ Discipulus Paulus-ii, inter alia conscripsit: „Dissertatio critica, qua a prioribus Deuteronomium Pentateuchi Libris diversum, alius cuiusdam recentioris auctoris opus esse monstratur“, Jenae, 4°, 1805; „Beiträge zur Einleitung in's Alte Testament“; „Lehrbuch der historisch-kritischen Einleitung“, 1817.

⁴⁾ Ipsius opera huc spectantia sunt: *Die Christuspartei in der Korinthischen Gemeinde*; *der Gegensatz des petrinischen und paulinischen Christenthums der ältesten Kirche*; *der Apostel Petrus in Rom* (Tüb. Zeitschrift f. Theologie, 1831, 61—206); *Nachtrag*, 1836, 3—32. *Die sog. Pastoralbriefe des Apostel Paulus, auf's Neue kritisch untersucht*, Stuttgart, 1835; *Paulus, der Apostel Jesu Christi, sein Leben und Wirken, seine Worte und seine Lehre*, Stuttgart 1845; *Kritische Untersuchungen ü. d. kanonischen Evangelien*, Tübingen, 1847).

⁵⁾ Prius pastor, dein repetitor in seminario et simul docens in universitate Tubingensi, auctor operum: *Leben Jesu, kritisch bearbeitet*, 1835, et *Leben Jesu für das deutsche Volk*, 1864.

Praefatum systema, quo tota christiana religio a fundamentis convellitur, avide exceptum fuit a plurimis hodiernis incredulis, inprimis per Germaniam¹⁾, Angliam, Galliam, quos inter tristissimam adeptus est famam Ernestus *Renan*²⁾ (1823 — 1892), qui mythis proprie dictis substituit *legendas*.

Mythica interpretatio *nec* in libris Veteris *nec* Novi Testamenti *admitti potest*.

1. Non potest admitti in Libris *Novi Testamenti a)* ob scriptorum *veracitatem*. Quomodo enim fieri potuit, ut auctores coevi, immediati factorum testes, qui rerum, quas testati sunt, veritatem tanta animi constantia tenebant, ut acerbissima quaeque ac mortem ipsam pro ea tuenda libenter paterentur? Quomodo fieri potuit, ut tam *prudentes ac sinceri* viri inter tam breve temporis spatium, quod inter Christi ascensionem et inter conscriptionem horum Librorum intercessit, vel ipsi deciperentur vel alios decipere vellent aut possent, ac fabulas pro vera historia narrare? Quibus accedit testimonium *primorum Christianorum*, qui miracula Christi et Apostolorum pro veris habuerunt, quamvis et facile ea investigare possent et ad id praestandum gravissimis causis impellerentur.

Praeclare hoc sub respectu scribit Th. J. *Lamy*:³⁾ „Si Christi miracula non sunt nisi figmenta, explicent rationalistae: quomodo absque miraculis efformata est Ecclesia? quomodo crevit et adolevit, quomodo per omnes gentes propagata est, quomodo, devicta idololatria, devictis principibus, devicta haeresi, devicta corruptione, devicto tempore, cui nec fortissima resistunt imperia, usque hodie subsistit totius mundi victrix et triumphans? quomodo duodecim viri illiterati, rudes, agrestes, absque divitiis, absque eloquentia, absque armis, absque potentia potuerunt, quod nec philosophi celeberrimi, nec principes potentissimi efficere voluerunt? quomodo duodecim viri, absque ullo humano auxilio potuerunt hominibus persuadere, ut idola desererent, mores suos corrigerent, omnibus commodis renunciarent, ut hominem infami crucis supplicio

¹⁾ Huc pertinent mythicae interpretationis fautores, qui *scholam*, uti vocant, *Tubingensem* constituunt et in Scripturis tractandis *criticam negativam* (seu destructivam) sequi gloriantur. Inter alios celebriores sunt: Eduardus *Zeller*, Albertus *Schwegler*, Reinholdus *Köstlin*, Adolphus *Hilgenfeld*, Gustavus *Volckmar* aliique. — E ceteris Rationalistis adducimus Brunonem *Bauer*, (1809—1882) ejusque opus: *Kritik der evangelischen Synoptiker*, 1841; Ludovicum *Feuerbach* cum libro: *Das Wesen des Christenthums*, 1841, ubi dicit: „se punctum supra „i“ Straus-ii pinxisse“, et Henricum *Ewald*, (1803—1875, cum ipsius: *Geschichte des Volkes Israel*.

²⁾ *Origines du Christianisme*. I. Vie de Jésus. Paris. 1863.

³⁾ *Introductio in s. Scripturam*, I. edit. 5. pag. 265.

damnatum adorarent, mortemque pro ipso libenter sustinerent? Certe non sunt fictitia, non sunt mythica ista Evangelia, pro quorum veritate innumeri martyres sanguinem suum fuderunt. Qui enim pro fabulis mortem pati vellet, hucusque non est inventus.“

b) Systema mythicum porro *falsis hypothesibus* innititur, quorum prima est, miracula et vaticinia esse impossibilia, id quod gratis supponunt; altera vero, Evangelia aliosque N. T. Libros non esse authenticos, quod autem nullo solido argumento probant.

c) Tandem Libri Novi Testamenti conscripti sunt *tempore Romani imperii*, aetate scilicet excultissima; et omnia illa, quae in ipsis leguntur, in plena scientiarum et historiae luce acciderunt, eaque ab innumeris omnium gentium hominibus et a praestantissimis ingeniis tanquam vera habita sunt. Igitur sicut nemo sanus quaeret mythos apud Graecos aetate Aristotelis aut Thucydidis, vel apud Romanos saeculo Augusti, ita absonum est, in Novi Testamenti auctoribus mythos requirere.

2. Sed nec in Scriptura *Veteris Testamenti* mythica interpretatio admitti potest, quia etiam hi Libri *authentici* eorumque auctores *veraces* sunt, utpote qui rebus, in ipsis narratis, coaevi vel quasi coaevi ac omnimode fide digni. Propterea etiam *Christus Dominus* et *Apostoli* argumentum horum Librorum non fictum, sed verum et divinum habent, ut e Novi Testamenti Libris edocemur.

Si vero Strauss et asseclae ad omnium gentium *historiam* provocant, contententes, eam *a mythis* incipere, imo juxta Marcum Terentium *Varronem* ¹⁾ (116 — 27 a. Chr.) omnem historiam in triplex aevum dividendam esse, quorum primum vocari potest obscurum (*ἄδηλον*), alterum mythicum (*μυθικόν*), tertium denique historicum (*ιστορικόν*), respondemus, divisionem illam trium aetatum, etiamsi pro historiis et libris aliarum gentium admitti posset, nullatenus pro Hebraeis admittendam esse, quia populus hic prorsus singularis erat, sub speciali divinae providentiae regimine constitutus.

e) Systema interpretationis panharmonicae.

Effreno Rationalismo permoti ac veluti expergefacti Protestantium doctores, qui *orthodoxos* et *conservativos* se vocant, remedium aliquod afferre malo conati sunt, opposcentes rationalisticae exegesi saniozem aliquam methodum, sive *mysticam*, sive *grammatico-historicam*, sive etiam *traditionalem* et *analogiae*

¹⁾ Scripsit: „Antiquitates rerum humanarum“, „Libros rerum divinarum“ et alia plurima. Familiaris fuit M. T. Ciceroni, qui eum (Epist. ad Atticum I. V. ep. 10) vocat „universalem polygraphum“.

fidei librorum symbolycorum accommodatam, sive demum *panharmonicam*. Hujus systematis auctor est Fridericus Henricus *Germar*¹⁾, concionator aulicus Augustenburgensis. Praeter *Germar* huicce Protestantium classi adnumerandi sunt: *Guericke*, *Hävernicks*, *Hengstenberg*, *Winer*, *Olshausen* et alii.

Summa huius systematis haec est: Ad Scripturam recte interpretandam conflandum est primo systema religiosum e veritatibus in Scriptura clare revelatis et e sanae rationis principiis de Deo, de anima et de officiis moralibus; tum vero singuli Scripturae loci cohaerenter cum hoc systemate praeconcepto intelligendi et exponendi sunt.

Si haec a *Catholicis* dicerentur, suo sensu admitti possent: constituerent nempe quoddam systema interpretationis *imperfectum* sed non falsum, nempe Scripturam *secundum fidei catholicae analogiam* exponendam esse. Verum sensu *Protestantium* haec non solum incompletum, sed falsum omnino atque ineptum systema efficiunt; est enim in se *contradictorium* et omni *tuta norma destitutum*, praesertim nostris temporibus, quum Protestantes quodlibet *dogma* rejiciunt et christianam religionem sine dogmatibus retinere vellent.

II. Systema interpretationis pietisticum.

Pietistae, quibus adnumerandi sunt etiam antiqui *Montanistae*, tempore Reformationis prodierunt *Calvinistae* et *Anabaptistae*²⁾, ac dein *Quakeri*³⁾, quibus *William Penn* († 1718) Pennsilvaniam in America septentrionali incolendam tradidit. Huc pertinent etiam *Fratres moravi* et *Herrnhutani*⁴⁾, *Swedenborgiani*⁵⁾ et *Methodistae*.⁶⁾ Systema harum Sectarum religiosum et inprimis interpretationis s. Scripturae sequenti modo proponi potest:

Cuilibet homini certum contingere diem ac tempus visitationis, quo ipsi possibile sit salvari. Eum in finem Deum unicui-

¹⁾ In opere: Die panharmonische Interpretation der heiligen Schrift, ein Versuch, zu einer klaren und gründlichen Auflösung der Streitigkeiten in der christlichen Kirche beizutragen, Schleswig, 1821.

²⁾ *Anabaptistarum* dux fuit *Joannes Bockhold*, sutor Lugdunensis in Batavia, s. XVI.

³⁾ *Quakerorum* fundator exstitit *Georgius Fox*, (1624—1690), sutor et pastor in Anglia.

⁴⁾ Quorum dux fuit comes *Ludovicus a Zinzendorf*, (1700—1760), blasphemus et impurus scriptor.

⁵⁾ Nominati a duce sectae *Emmanuele Swedenborg*, s. XVIII, in Batavia.

⁶⁾ *Methodistarum* fundator erat *Joannes Wesley* Oxonii circa a. 1729, cuius frater *Carolus Wesley* sectam in America septentrionali propagavit.

que homini communicare mensuram sufficientem luminis Filii sui vel Spiritus s., quo ad veram Dei cognitionem perveniat. Inde affirmat, etiam quemlibet Christianum sacros Libros legentem vel lectionem eorum audientem, in animo a Filio Dei vel a Spiritu s. immediate edoceri Scripturae sensum.

Sententia haec innitur *perversae* quorundam s. Scripturae locorum *interpretationi*, nempe Joan. 1, 9; 14, 26; Rom. 8, 14 et I Cor. 2, 10, sed sana eorundem intelligentia confunditur et innumeris aliis clare refutatur. — Falsitatem systematis etiam *historia* abunde demonstravit. Nam lumine illo interno ducti Montanistae quidam laqueo se suspenderunt; *Bockhold* seipsum regem Sion proclamavit, deinde undecim uxores simul duxit easque postea una cum plurimis aliis, qui ipsius regno se subjecerant, morte mulctavit. Alii ad alia absurda hoc „spiritu“ excessere. Quae sufficiunt, ut juste concludamus, privatam illam, quam praetendunt, Spiritus s. illustrationem ad fidei veritates e s. Scriptura inveniendas nequaquam credi posse, ne tot absurda in ipsum divinum Spiritu refundere cogamur.

Pars tertia.

Prophoristica.

Tertia Hermeneuticae biblicae pars, quae *Prophoristica* vocari solet, versatur in sensus inventi *expositione*.

Quod iam sensus inventi expositionem attinet, *duo* ab interprete postulantur, scilicet primo ut *fidem* servet, ut nimirum non sua sed loquentis cogitata et sensa, eaque non perfectoria nec tenuiora, non plura nec pauciora proponat, quam loquens manifestare voluit; et dein ut expositio sit *perspicua*, i. e. ut audientes vel legentes clare cognoscant, quid loquens dixerit.

§ 27. Varii sensus exponendi modi.

Modi, quibus fit expositio sensus, varii sunt¹⁾, et dependent tum a *fine*, in quem, tum a *conditione personarum*, in quarum gratiam, tum a *forma*, qua interpretatio suscipitur.

¹⁾ *Sixtus Senensis* in Bibliotheca sancta l. III. non minus quam viginti quatuor modos Scripturam exponendi indicat ac fuse tradit. Sunt sequentes:

1. Respectu *finis* s. Scripturae interpretatio fit, ut vel intellectus tantum imbuatur cognitione argumenti ss. Librorum, vel ut cognitio veritatibus biblicis simul voluntas moveatur, pia sensa excitentur firmaque proposita eliciantur; pro hisce sensus expositio enascitur *theoretica* et *practica*.

Alii expositionem hoc respectu distinguunt *historico-dogmaticam* et *moralem*, prouti scilicet interpres vel historiam ac dogmata s. Scripturae explanare, vel praecipue mores lectorum informare sibi proponit.

2. Ratione *conditionis personarum*, in quarum gratiam s. Scriptura exponitur, est interpretatio *popularis* vel *erudita*, quatenus attemperatur vel rudiori vel cultiori lectorum ingenio.

3. Relate ad *formam* est expositio *simplex* vel *uberior*, prouti vel sola lingua originalis cum vernacula vel alia cognita permutatur, quod fit in *versione*, aut alio modo sensus clarior redditur vel *paraphrasi*, *adnotationibus*, ad quas revocamus *glossas*, *scholia* ac *postillas*, *commentariis*, *dissertationibus*, *homiliis* et *tractatibus*.

§ 28. Versio.

Versio est scripti vel sermonis alicuius reproductio in lingua ab originali diversa. Quare in versione nihil prorsus sermoni auctoris additur, nihil demitur, nihil immutatur praeter linguam. Interpres enim vertens personam auctoris suscipit eiusque loco cognita lectoribus lingua loquitur. Quam auctoris personam deponeret, si quamcumque mutationem in sermonis materia aut forma praeter textus linguam sibi indulgeret.

Potest autem versio fieri vel directe ex originati textu, vel indirecte, seu ex alia antecedente versione. In primo casu dicitur *immediata*, in altero vero *mediata*. Rursum potest vel presse adhaerere vocabulis alterius linguae, vel liberius sensum referre. In primo casu dicitur *literalis*, in altero *libera*.

Dotes bonae versionis hae tres praecipuae sunt: *fidelitas*, *perspicuitas* et *elegantia*.

1. *Fidelis* versio respectu *materiae* originalem textum in sua integritate repraesentat, nihil prorsus immutans praeter voca-

1. Translatio, 2. expositio stigmatica, 3. syllabica, 4. partitio, 5. epitome, 6. ecloge, 7. notariaca, 8. paraphrasis, 9. lexice, 10. annotatio, 11. commentatio, 12. sciographica, 13. tabellaria, 14. enarratio, 15. collatio, 16. meditatio, 17. poema, 18. epistola, 19. inquisitio, 20. coacervatio, 21. thematica, 22. collectanea, 23. scholastica, 24. pandesiaca.

bula seu linguam. Respectu *formae* debet fidelis interpres servata utriusque linguae proprietate originarium libri characterem et quasi colorem, quoad licet, retinere et exprimere. Huc pertinet poëtica styli forma, imagines orientales, translatio alliterationis, paronomasiae vel allusiones etymologicae. Horum omnium exemplum laudabile praebet *Vulgata* latina, quae stylum ac formam originalium textuum apprime servat. Cf. v. g. Gen. 2, 23.

2. *Perspicuitatis* est, conceptum auctoris accurate et clare, non pluribus nec paucioribus verbis, quam satis, exponere, quae originalibus vocabulis et auctoris menti adamussim respondeant, non tantum simile quid significant.

Perspicuitatis defectus in versionibus nimis verbalibus saepe offenditur, ut e. gr. in versione graeca Aquilae, quem Hieronymus *superstitiosum* interpretem vocat, et in versione syriaca Philoxeniana; neque ab hoc defectu prorsus immunis apparet *Vulgata* in quibusdam locis, praesertim in Libro Psalmorum.

3. Demum nec *elegantia* negligenda est, semper tamen subordinetur fidelitati et perspicuitati, quae dotes potiores sunt.

In genere statui potest, fidelitatem in omnibus versionibus, ecclesiastica auctoritate probatis et publico usu receptis, substantiam rerum quod attinet, reperiri; at perspicuitatem et elegantiam non semper perfecte haberi in plerisque antiquis versionibus, etiam ecclesiasticis. Contra in versionibus, recenter adornatis a Protestantibus vel Rationalistis, studiose servatae sunt perspicuitas et elegantia, haud raro cum praeiudicio fidelitatis et veritatis. Hinc Ecclesia novas versiones haud facile admittit et in usibus suis antiquas et longo saeculorum decursu probatas retinet, vernaculas autem versiones nonnisi sub certis conditionibus permittit.

§ 29. De lectione s. Scripturae in linguis vernaculis.

1. Quamvis ss. Scriptura catholicis sit maxime veneranda eiusque lectio per se sit utilis ¹⁾, tamen eius *lectio* omnibus indiscriminatim fidelibus *minime necessaria* est ad salutem. Si enim talis lectio necessaria esset ad salutem, haec necessitas oriretur aut ex ipsa rei natura, aut e positivo aliquo praecepto Dei; ast neutrum obtinet. Imo lectionem s. Scripturae saepe periculosam et perniciosam esse posse, docet *rei natura* et *experientia*. Adducimus speciminis causa solummodo illud Werenfelsii:

„Hic liber est, in quo quaerit sua dogmata quisque,
Invenit et pariter dogmata quisque sua.“

¹⁾ I. Tim. 4, 13; II. Tim. 3, 16.

2. Ecclesia nunquam *absolute* et universim prohibuit fidelibus lectionem s. Scripturae in lingua vernacula, sed pro variis circumstantiis modo probavit, modo improbavit aut coërcuit, idque unice, ut fidelium bono et utilitati prospiceret.

Primis Ecclesiae saeculis nulla prohibitio lectionis Scripturae exstitit, uti patet ex usu tot versionum antiquarum. Prima vestigia prohibitionis cuiusdam hac de re inveniuntur sub finem saeculi XII. Christiani quidam *Metenses* nempe ab episcopo Metensi a. 1199 ad Innocentium III. delati sunt, quod in clandestinis conventibus gallicam versionem s. Scripturae legerent et exponerent. Summus Pontifex episcopum sollicitè hortatus est, ut fidelium illorum temeritatem coërceret. *Valdensium* et *Albigensium* agendi rationem damnavit synodus *Tolosana* (a. 1229). *Wiclefi* versionem anglicanam, erroribus infectam, damnavit synodus *Oxonienis* (a. 1408). Contra *Reformatores* saeculi XVI. latae sunt regulae Indicis, in specie regula 3. et 4., a Concilio Tridentino praeparatae et a Pio IV. posthac editae ac deinceps a pluribus Pontificibus confirmatae. Quum *Fansenistae*, imprimis *Quesnellius*, Reformatorem errores renovarent, Clemens XI. (a. 1713) per Bullam „Unigenitus“ eius propositiones (79—85) damnavit.

Saeculo XVIII. et primis annis s. XIX. variae *societates biblicae* ortum habuerunt, quae Biblia in praecipuis linguis vernaculis edere coeperunt et omni ratione conabantur has versiones indiscriminatim omnibus fere nationibus obtrudere, quasi Bibliorum lectio ad salutem sola et sufficeret et requireretur; quum porro hae societates Libros sic dictos deuterocanonicos expungerent versionesque saepe erroribus plenas conficerent, ideo omnes saeculi XIX. Pontifices praedictas societates damnarunt.¹⁾

3. Hodierna Ecclesiae disciplina de editionibus textus originalis et versionum non vulgarium et vulgarium S. Scripturae nec non de lectione eius in linguis vernaculis inducta est Constitutione Ap. Leonis PP. XIII. „Officiorum ac munerum“ dto 25. Jan. 1897 (VIII. Kal. Februarias 1896). Ad nostram rem pertinet caput II. et III.

Caput II.

De editionibus textus originalis et versionum non vulgarium Sacrae Scripturae.

Editiones textus originalis et antiquarum versionum catholicarum Sacrae Scripturae, etiam Ecclesiae Orientalis, ab acatho-

¹⁾ Cf. *Zschokke*, Historia S. A. T., edit. altera, Braumüller, Vindobonae, 1884, pg. 454 sqq. et *Wetzer & Welte*, Kirchenlexicon, edit. 2., art. Bibellesen.

licis quibuscumque publicatae, etsi fideliter et integre editae appareant, iis dumtaxat, qui studiis theologicis vel biblicis dant operam, dummodo tamen non impugnentur in prolegomenis aut adnotationibus catholicae fidei dogmata, permittuntur.

Eadem ratione, et sub iisdem conditionibus, permittuntur aliae versiones Sacrorum Bibliorum sive latina sive alia lingua non vulgari ab acatholicis editae.

Caput III.

De versionibus vernaculis Sacrae Scripturae.

Cum experimento manifestum sit, si Sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde, ob hominum temeritatem, detrimenti, quam utilitatis oriri; Versiones omnes in lingua vernacula, etiam a viris catholicis confectae, omnino prohibentur, nisi fuerint ab Apostolica Sede approbatae, aut editae sub vigilantia Episcoporum cum adnotationibus desumptis ex Sanctis Ecclesiae Patribus, atque ex doctis catholicisque scriptoribus.

Interdicuntur versiones omnes Sacrorum Bibliorum quavis vulgari lingua ab acatholicis quibuscumque confectae, atque illae praesertim, quae per Societates Biblicas, a Romanis Pontificibus non semel damnatas, divulgantur, cum in iis saluberrimae Ecclesiae leges de divinis Libris edendis funditus posthabeantur.

Hae nihilominus versiones iis, qui studiis theologicis vel biblicis dant operam, permittuntur: iis servatis, quae supra statuta sunt.¹⁾

§ 30. Paraphrasis.

Paraphrasis (παράφρασις, περίφρασις) est clarior et uberior expositio s. Scripturae, continuo sermone efformata. In paraphrasi continua oratio servatur atque ipse quasi auctor loquens sistitur, illustrando omnia, quae lectoribus seu auditoribus obscura sunt ob contextum difficiliorem, vel dubia ob dictionem adhibitam, vel plane incognita aut non satis clara ob ipsas notiones et res expressas.

Ut paraphrasis dici queat *bona*, sequentibus gaudeat dotibus:

1. Sit *perspicua*; omnia in sermone auctoris obscura vel ambigua aptis circumlocutionibus et clarioribus verbis removeat.

2. *Fidelis*; sensum ne immutet.

3. *Brevis*; ne illustrentur, quae illustratione non indigent.

Paraphrasi scriptae adiungi solent duo adminicula: *analysis* et *adnotationes*.

¹⁾ Cf. *Hollweck*, Das kirchliche Bûcherverbot. Ein Commentar zur Constitution Leo's XIII. „Officiorum ac munerum“, Kirchheim, Mainz, 1897.

Analysis sermonem dividit in suas partes earumque nexum paucis indicat, atque ita eius intelligentiam faciliorem reddit.

Adnotationes vero, ad calcem paraphrasi appositae, paulo uberius exponunt, quod illic breviter propositum est, simulque rationem lectoribus reddunt, cur unus sensus prae alio acceptus fuerit.

Inter paraphrastas eminent *Casparus Sanctius*, S. J., († 1628) et *Thomas Leblanc* († 1669), qui commentariis suis in Vetus Testamentum addere solent accuratam paraphrasin. Posterior cumprimis excellit analysi Psalmorum Davidicorum. *Erasmus Rotterodamus* confecit celebrem paraphrasin Novi Testamenti latinam; *Dominicus de Brentano* germanicae versionis a se conceptae paraphrasin addidit. Praeprimis celebres sunt paraphrases in epistolas s. Pauli auctore *Bernardino a Piconio*.

§ 31. Scholium et glossa.

*Scholia*¹⁾ a Graecis praesertim Alexandrinis olim dicebantur breves quaedam expositiones difficiliorum locorum in libris sive sacris sive profanis occurrentium, quae quidem mox in margine codicum addebantur, mox textui inserebantur, vel etiam ad calcem librorum reiciebantur. Scholiis praepimis illustrantur vocabula obscura, describuntur res antiquae, ritus, dilucidantur mores, geographica, historica et in genere *archaeologica*.²⁾

*Glossae*³⁾ vocabantur explicationes difficiliorum et rariorum vocabulorum, in veterum scriptis occurrentium. Praeprimis glossae ea explicant, quae ob *raritatem usus* non sunt satis clara.

Collectiones harum explicationum *Glossaria* dicta sunt. Huiusmodi sunt nota *Hesychii*, *Suidae* et *Phavorini* lexica, in quibus promiscue tum sacrorum tum profanorum librorum voces illustrantur.⁴⁾

Latini nomina *scholium* et *glossa* quidem receperunt, discrimen tamen significationis eorundem nominum non servaverunt.

¹⁾ Σχολή, otium; ex usu recentiori (ab aetate Aristotelis) schola est conventus discentium ac disserentium (Act. 19, 9).

²⁾ Scholia, Libris sacris Novi Testamenti apposita et in multis codicibus sparsa, in unum collecta fuerunt et vulgata imprimis a Joanne *Gregory*, Oxonii, 1703; et Christ. Frid. *Matthaei*, Rigae, 1783—1788.

³⁾ Γλῶσσα, lingua, sermo; meton. gens, metaph. flamma.

⁴⁾ Excerpta horum librorum, ad s. Scripturam pertinentia, vulgavit C. G. *Ernesti*, Lipsiae, 1785 et 1786. Plura glossaria minora vulgata sunt elapso saeculo a. C. F. *Matthaei*, Moscoviae, 1774—1775.

Nomine enim glossarum intelligebant breviores explicationes sive verborum, sive sensus s. Scripturae. Hinc *Glossa ordinaria* et *Glossa interlinearis* aevo medio percelebres.

Glossa ordinaria ¹⁾, vel *marginalis*, concinnata fuit a *Wallafrido Strabone*, abbate monasterii Augiensis, saec. IX. Excerpta est praesertim e commentariis s. Hieronymi, Augustini, Gregorii M. et Rhabani Mauri.

Glossa interlinearis saeculo XII apparuit opera *Anselmi Laudunensis*. Dicta est interlinearis, eoquod in exemplaribus Vulgatae latinae inter lineas inscribi solebat, cum brevissima sit, nec continuam expositionem, sed seiunctas notulas in obscuriores locos complectitur. *Glossa interlinearis* non tantae auctoritatis ac ordinariae unquam fuit.²⁾

Nunc appellationes hae (σχόλια, γλωσσαι) vix amplius in usu sunt, sed dilucidationes cuiusvis generis in sacram Scripturam latina voce *adnotationes* plerumque vocantur, quarum dotes, ut bonae sint recensentur: *fidelitas*, *claritas* cum *brevitate* conjuncta.³⁾

§ 32. Postilla et catena.

Postillae sunt explicationes pericoparum dominicalium paulo uberiores quam glossae, et ita dictae sunt ex eo, quod recitatis verbis textus, i. e. post praelectam lectionem et evangelium, ergo post illa textus verba, jussu Caroli M. in ecclesiis praelegebantur. Iussu eiusdem imperatoris hasce postillas ex antiquis ss. Patrum et interpretum homiliis excerpit et collegit *Paulus Warnefridus*, alias dictus Paulus diaconus, vel Levita, († 797), edidit vero *Nicolaus Lyranus*, o. s. Fr., († 1340). Adnotationes seu additiones ad postillas Nicolai de Lyra adiecit *Paulus*, Burgensis Episcopus, († 1435), qui postillatorem, ubi nimis leviter traditionem exegeticam reliquisse videbatur, ad traditam explicationem revocavit, aut alias expositiones Libris addidit. Additionibus Pauli Burgensis

¹⁾ *Ordinaria* dicta est ob generalem eius usum apud scholas et scriptores medii aevi, tantique eam fecerunt scholastici doctores, ut Petrus Lombardus eam antonomastice passim appellet *auctoritatem*.

²⁾ Edita fuit Basileae 1502 et 1508; editio optima est antwerpiana ex anno 1634.

³⁾ Adnotationes in s. Scripturam plures conscripserunt inter antiquos et recentiores; e. gr. Guil. *Estius* in suis adnotationibus in praecipuos et difficiliore s. Scripturae locos, quae habentur in eius operum t. III, Venetiis 1759 et Emmanuel *Sa*: Notationes in totam s. Scripturam, Antwerpiae, 1598.

Mathias Toringus, o. Min., († 1460), opposuit suas „Replicas“. — Haec omnia deinceps in unum corpus conflata sunt sub titulo „Biblia sacra cum glossa ordinaria a Strabone Fuldensi et postilla Nicolai Lyrani, additionibus Pauli Burgensis ac Mathiae Toringi replicis, theologorum Duacensium studio emendatis“, t. VI, Antwerpiae, 1654; quod opus breviter „*Biblia ordinaria*“ dici solet.

Catena apud veteres dicebantur expositiones Librorum ss. continuae, e textibus antiquorum doctorum conflatae. Catenae potissimum apud Graecos a saeculo VI—XIII apparuerunt sub nomine συλλογαί, συναγωγαί ἐρμηνειῶν, vel ἐξηγήσεις συναρτισθεῖσαι. Singulis plerumque explicationibus nomen s. Patris, cui debentur, adscribitur; sed a librariis permulta nomina videntur esse permutata. Catenae *graece* praeprimis excerptae sunt ex Origene, Chrysostomo, Theodoro Cyrensi et Cyrillo Alexandrino. E latinis simul et graecis Patribus (summatim 80) s. Thomas catenam in quatuor Evangelia confecit, quae vulgo *catena aurea* dicitur.

§ 33. Commentarius.

Commentarius est erudita, plena rationibusque firmata expositio vel *universae* s. Scripturae, vel solius *Novi*, vel *Veteris* Testamenti, vel *unius* tantum Libri sacri, vel etiam *partis* Libri sacri.

Commentario regulariter praemittuntur *historicae notitiae* de auctore, scopo et adiunctis Libri vel sermonis exponendi. Item ante singula capita *argumentum* seu summarium praemittendum est, una cum *analisi* breviter et clare proposita totius loci.

Commentarius esto: *fidelis, clarus, completus, brevis*.

Si opportunum videtur, commentario adiungi possunt *dissertationes exegeticae*, ut videre est e. gr. in commentariis *Aug. Calmet*, o. s. B., † 1757, ubi singulis tomis dissertationes biblicae de quibusdam locis ac rebus obscurioribus adpositae sunt.

Dissertationes hae exegeticae tamquam complementum et supplementum commentariis inserviunt.

Postremo animadvertendum est, commentarium coniungi posse cum aliis expositionis generibus, nempe versione, paraphrasi et annotationibus; imo valde opportunum hoc est et ad expositionis perfectionem quodammodo pertinere videtur.¹⁾

¹⁾ In exemplum adducimus *Bernardini a Piconio* (Pequigny), ord. Min. Cap., † 1709, epistolarum B. Pauli Apostoli triplicem expositionem: analysi, paraphrasi commentario, quibus additur corollarium pictatis.

§ 34. Interpretatio popularis practica.

Interpretatio popularis practica est illa, quae praecipue aedificationem religioso-moralem lectoris intendit, i. e. animum piis sensibus imbuere et voluntatem ad bonum peragendum determinare conatur, ad mentem Apostoli: „Sapientibus et insipientibus debitor sum“. (Rom. 1, 14).

Haec expositio sit:

1. *Simplex* cum *claritate* coniuncta.
2. *Practica*, ideoque non solum mentem auditorum illustret, sed etiam affectus moveat et voluntatem ad bonum alliciat, addendo expositioni exhortationes et incitamenta.
3. Formam specialem quod attinet, in *homiliis*, quae dividuntur in *maiores* et *minores*, commentarium imitari oportebit, in *scripta vero expositione* licebit etiam *paraphrasin* adhibere, dummodo simplici claroque stylo exarata sit, additis quoque brevioribus adnotationibus, non tam criticis aut philologicis, quam dogmaticis et asceticis, iisque e thesauro sanctorum Patrum, quantum fieri potest, depromptis.

Nihil fortasse aptius huic populari expositioni, quam Libri s. Scripturae historici et morales.

Optima popularis expositionis exempla suppeditant sancti Ecclesiae Patres in suis *homiliis* et *tractatibus* in s. Scripturam, prae ceteris s. Joannes Chrysostomus († 407), in homiliis super Pauli epistolas, et s. Gregorius M., († 604), tum in libris „Moralium in Job“, tum in homiliis super Evangelia.

Index rerum.

Praevia.

	Pagina
§ 1. Notio, divisio et extensio Hermeneuticae	1

Pars prima.

Sensus s. Scripturae.

§ 2. Signum, significatio et sensus	3
§ 3. De s. Scripturae sensibus	5
§ 4. Sensus literalis s. Scripturae	5
§ 5. Principia sensus literalis	6
§ 6. Sensus typicus	9
§ 7. Principia sensus typici	10
§ 8. Sensus accommodatus	15
§ 9. Principia sensus accommodati	15

Pars secunda.

Heuristica.

§ 10. Dicendorum conspectus	20
---------------------------------------	----

A. Heuristica rationalis.

§ 11. Supremum heuristicae rationalis principium	20
--	----

I. De sensu inveniando ope usus loquendi.

§ 12. Usus loquendi eiusque origo	21
§ 13. Usus loquendi constantia et varia divisio	23
§ 14. Fontes et subsidia cognoscendi usus loquendi	23
§ 15. Linguae originariae s. Scripturae	25
§ 16. De fontibus et subsidiis cognoscendi usum loquendi s. Scripturae	28

II. De sensu inveniando ope orationis contextus.

§ 17. Notio, divisio et utilitas contextus	30
§ 18. Loci paralleli	32

III. De sensu inveniendō per conditionem loquentis.

§ 19.	Conditio loquentis externa et interna	34
§ 20.	Materia substrata et occasio sermonis	36

B. Heuristica christiana.

§ 21.	S. Scripturae veracitas	38
§ 22.	De repugnantis Scripturae	39

C. Heuristica catholica.

§ 23.	Authenticus s. Scripturae interpres	43
§ 24.	Interpretatio catholica enuntiata a concilio tridentino	44
§ 25.	Analogia fidei	49

D. De quibusdam falsis S. Scripturam interpretandi principiis.

§ 26.	Interpretationis rationalisticae origo, progressus et variae formae	51
-------	---	----

Pars tertia.

Prophoristica.

§ 27.	Varii sensus exponendi modi	61
§ 28.	Versio	62
§ 29.	De lectione s. Scripturae in linguis vernaculis	63
§ 30.	Paraphrasis	65
§ 31.	Scholium et glossa	66
§ 32.	Postilla et catena	67
§ 33.	Commentarius	68
§ 34.	Interpretatio popularis practica	69

